

10^{yıl}
ilem

İLEM BÜLTEN

Açılış Konferansı

Osmanlı Hukuk Düzeni İçinde
Padişahın Yasama Yetkisi

Dizi Seminerler

İslam İlim Geleneği
Disiplinlerarasılığın imkanı?

Röportaj

Teyfur Erdoğan: Tarihyazıcılığı ve
'Açık Tarihçilik' Üzerine

KIŞ 2012

4

Sevgili İLEM dostları,

İbret ve hayret nazarıyla bakabilenler için, etrafımızın milyon güzelliklerle donatıldığını fark etmek işten bile değil. Fakat yine insan olmanın gereği olarak çoğu zaman içine düştüğümüz durumları karamsarlığa kapılarak tahlil ediyoruz. Adeta kör bir kuyuda gökyüzünün yansımalarını görmeye çalışmak gibi anlamsız bir gayretle karanlığa doğru uzatıyoruz başımızı.

Oysa karamsarlığa kapılmak yerine harekete geçmeyi tercih etmek en kısa sürede meyvelerini veriyor. İLEM olarak, bir araya gelen kişiler olarak iyi insan olmanın yanında çok daha önemli bir misyonu üstleniyoruz. İnandığımız her işi başarırken elde ettiğimiz mutluluk yüzlerimize yansıyor.

Biliyoruz ki bir Müslüman'ın sevinci diğer bir Müslüman'ın da sevinci oluyor. Bizler İslam aleminde yaşanan sıkıntılara kuşatıcı çözümler bulmak için çıktığımız bu yolda bizi mutlu eden yüzümüzü güldüren başarılarımızı sizlerle paylaşmaktan kıvanç duyuyoruz.

Bu sayımızda da sizlere son altı ayda İLEM'de neler olup bittiğini kısaca anlatalım istedik ve beğeninize sunduk.

Keyifle okumanız temennisisiyle sizi Bültenimizle baş başa bırakıyoruz. . .

3 / İhtisas Çalışmaları

7 / Tez Sunumları

16 / Kitap Değerlendirmesi / İslami Hareket Öncüleri

17 / Mekânın Peşinde İran Gözlemleri

22 / Yeni Eğilimler Seminerleri

28 / Disiplinlerarasılığın İmkânı?

32 / İslam İlim Geleneği Seminerleri

35 / Kitap Değerlendirmesi / İslam Düşüncesi

36 / Bahar 2013 İLEM İhtisas Programı Çalışmaları

37 / II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi

38 / Röportaj: Doç. Dr. Teyfur ERDOĞDU

43 / İLEM Karadeniz Gezisi

44 / İLEM Tarih ve Medeniyet Gezileri

45 / Kitap Değerlendirmesi / Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun

46 / Açılış Konferansı

48 / Meşk Meclisi

50 / İLEM Eğitim Programı

OCAK - HAZİRAN 2012- YIL:2 SAYI:4

Editör: Zekai EROĞLU

Yayın Kurulu: Muhammed Turan Çalışkan, Ahmet Toklucuoğlu, Cihan Yılmaz

Adres: Halk Caddesi, Türbe Kapısı Sokak, Hektaş İş Merkezi No:13/4 Üsküdar, İstanbul Tel: (0216) 310 43 18 • bilgi@ilmietudler.org • www.ilmietudler.org

Baskı&Cilt: Nakış Ofset, Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi A Blok 2A 13 Topkapı/ İstanbul • Tel: 0212 613 8737

Altı ayda bir yayınlanır.

Ücretsizdir.

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

İLEM İhtisas Çalışmaları

İLEM İhtisas Programı, 2012-Bahar döneminde ilk tohumlarını atmış ve kimi meyveleri dönem sonunda toplamış; kimilerini ise Güz dönemine bırakmıştır. Gerek bahardan kalma hâsılatı ele almak gerekse boşalan yerlere yeni tohumlar serpmek gayeleriyle 2012-Güz döneminde de 6 ders, 6 okuma grubu ve 5 atölye çalışmasıyla yola koyulmuştur.

İLEM İhtisas Eğitim Programı Seminerleri

İhtisas Programı, 2012-Güz döneminde de hayli istifade edilebilecek konular çerçevesinde açılan derslere şahit olmuştur. Bunların içinde en öne çıkanları da Sakarya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Bezci'nin yönettiği Çağdaş Siyaset Felsefesi dersi ile Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Feridun Yılmaz'ın yönettiği İktisat Felsefesi dersi olmuştur. İktisadın doğduğu mecra olan felsefe ile ilişkilerinin tekrar gündeme gelmeye başladığı ve bu yaklaşma çabalarının iktisat dilini çoğulcuşturduğu, daha eleştirel bir vurguya doğru açılmasına katkı sağladığı günlerde bir şeyler söyleyebilme gayretleri arttığı gibi, eleştiriler de artmıştır. İşte "İktisat Felsefesi" dersimiz; felsefenin niteliği, iktisat ve ontoloji, iktisat ve metodoloji, iktisat ve postmodernizm vs. konu başlıkları etrafında mevcut literatürün yakın dönem seyri, eleştirel çabaları daha öne çıkarılacak şekilde ve ilgili katılımcılarla karşılıklı olarak işlenmektedir.

"Çağdaş Siyaset Felsefesi" dersimizin bünyesinde ise Sokrates'i öldüren demokrasiyi, Kant'ın derdi özgülüğü, Hegel'in hayali devleti, Marx'ın rüyası eşitliği ve dahasını ortaya çıkaran yahut mümkün kılan

unsurlar etrafında geleneksel ve modern kavramlar anlaşılmaya çalışılmakta ve kavramlar olmadan düşünsel konumu konuşmanın mümkün olmadığı hakikati gün yüzüne çıkarılmaktadır.

İLEM İhtisas Programı 2012 Güz

dersler

İktisat Felsefesi Feridun Yılmaz
 Çağdaş Siyaset Felsefesi Bünyamin Bezci
 İslam ve Sekülerleşme Mustafa Tekin
 Osmanlı'da Kitap Kültürü Berat Açıl
 İslam Düşüncesinde Akıl A. Cüneyd Köksal
 Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Mehmet Bahçekaplı

okuma grupları

Fütuhsu'l-Hikem Okumaları Ekrem Demirli
 El-İşarât ve'l-Tenbihât Okumaları Ömer Türker
 İbrâhîmî Safâ Okumaları Bayram Ali Çetinkaya
 Kant Okumaları Ayyhan Çitil
 Max Weber Okumaları Lütfi Sunar
 Politik Edebiyat Okumaları Ahmet Koroğlu

atölyeler

Tarih Atölyesi Teyfur Erodoğdu
 Osmanlı Hukuk Tarihinin Kaynakları Atölyesi Behlül Düzenli
 Ortadoğu Politikası Atölyesi Süleyman Elik
 Şehir Çalışmaları Atölyesi Murat Şentürk
 Fen Bilimleri Çalışma Grubu M. Erkan Karabekmez

San Başvuru
30 Eylül 2012

İLEM İHTİSAS PROGRAMI
www.ilmietudler.org

İleriki dönemde gerçekleşmesi düşünülen atölye çalışmasına bir hazırlık mahiyeti taşıyan bu dersimiz, hayli ilgili katılımcı tarafından memnuniyetle takip edilmektedir.

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi A.B.D. Başkanı Doç. Dr. Mustafa Tekin'in yürüttüğü "İslam ve Sekülerleşme" dersimiz de yoğun ilgi gören derslerimizdendir. Postmodern dönemde günlük hayatımızın her alanında bir surette karşılaştığımız sekülerizm, bu ders kapsamında, kavramsal ve tarihsel boyutlarıyla incelenip, Müslüman deneyimlerindeki yeri de eleştirel bir bakışla analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Şehir Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Berat Açıl'ın yönetmiş bulunduğu "Osmanlı'da Kitap Kültürü" başlıklı dersimiz, bahar döneminde tohumu atılan derslerimizden. "Osmanlı'da Bilgi ve Zihniyet" dersiyse bahar döneminde bir altyapı oluşturmaya çalışan Açıl, bu dersiyse de sahaya daha bir yanaşmış ve ileriki dönemlerde gerçekleşmesi düşünülen atölye çalışmasına hazır hâle getirmiştir katılımcıları. Osmanlı'da kitabı üreten ve tüketen zihniyet ile kitap-yazı-okuma ilişkisi bağlamında gerçekleşmiştir dersler.

Yine bahar döneminde rastladığımız bir ders olan "İslam Düşüncesinde Akıl" dersimizde; Yrd. Doç. Dr. A. Cüneyd Köksal ve ilgili katılımcılarla İslam düşüncesinin temel kavramlarından 'akıl'a derinlikli bir yaklaşımda bulunulup, düşünce gelenekleri ve farklı disiplinlerle ilişkisini ele alındı.

İstanbul Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bahçekapılı'nın yönetmekte olduğu "Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları" dersimiz, Cumhuriyet'ten günümüze din eğitimi ve politika ilişkisini irdelemektedir. Türkiye'deki din eğitimi dönüşümlerinin siyasi dönüşümlerle olan paralellliğini ele alarak derinlemesine bir analiz gerçekleştirilmektedir. Bu dersimiz

de, Çağdaş Siyaset Felsefesi, İktisat Felsefesi, İslam ve Sekülerleşme derslerimiz gibi 2013-Bahar döneminde atölye çalışması olarak yola devam edecektir.

Okuma Grupları

Ardından gelen büyük isimlerin verdiği değer ve üzerine yaptıkları çalışmalarla güçlü bir tasavvufi metin geleneğinin kurulmasına öncülük etmiş müstesna şahsiyetlerden İbn'ül-Arabî'nin, nazari tasavvufun kurucu metni sayılan eseri "Fusûs'ul-Hikem"i merkeze alan bir okuma grubu yöneten Doç. Dr. Ekrem Demirli Hocamız, tasavvufla ve konuyla ilgili arkadaşları Fusûs'la tanıştırmayı ve nazari tasavvufun temel meselelerini bu metin etrafında tartışmak gayeleriyle bahar döneminde başlattığı programına bu dönem de devam etmiştir.

Yine aynı ehemmiyete sahip bir isim olan İbn Sinâ'nın mantık, fizik ve metafizik gibi bölümleri barındırarak kendisinden sonra da isminden epey söz ettirmiş eseri "El-İşârât ve't-Tenbihat", Doç. Dr. Ömer Türker nezaretinde iki dönemdir okunmakta ve analiz edilmektedir. Bu okuma grubumuz, önümüzdeki dönem, atölye çalışması olarak yoluna devam edecektir.

Prof. Dr. Bayram Ali Çetinkaya nezaretinde gerçekleşmekte olan İhvân-ı Safâ Okumalarında da, X. yy.da gizemli bir felsefe cemiyeti olan İhvân-ı Safâ'nın risaleleri etrafında dün, bugün ve yarının bilim, din, siyaset, tasavvuf, kültür vs.ye yeni bakışlar getirilmektedir.

Yoğun bir katılımcıyla devam eden ve Yrd. Doç. Dr. Ayhan Çiğil tarafından yönetilen "Kant Okumaları", felsefi anlamdaki ehemmiyeti günümüzde de takdir edilen Kant'ın, önemli bir eseri olan Arı Usun Eleştirisi kitabından hareketle Kant okumayı öğrenmeyi ve modern düşüncenin dünyasına bir kapı aralamayı gaye edinmiştir.

Weber'in temel metinlerinin teorik bir bütünlük içinde okunduğu ve Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar tarafından yönetilen "Max Weber Okumaları", XX. yy.ı kuran bir düşünürün düşünce dünyasına nüfuz edebilme imkânı sunmaktadır ilgili katılımcılarına.

Ahmet Köroğlu nezaretinde gerçekleştirilen "Politik Edebiyat Okumaları" da, Türkiye modernleşmesi sürecinde yaşanan sosyal ve siyasal dönüşümleri roman ve hatırat gibi edebi eserler üzerinden tahlil edebilmek gayeleriyle buluşmalarını gerçekleştirmektedir.

Atölye Çalışmaları

Atölyeler başlığı altında gerçekleştirilmekte olan "Ortadoğu Politikası Atölyesi", bahar döneminde 'Ortadoğu'da Dış Politika' adlı bir ders olarak çalışmalarına başlamış ve bu dönem de atölyeye dönüşmüş bulunmaktadır. Yrd. Doç. Dr. Süleyman Elik'in yürütücülüğünü yaptığı bu atölye içerisinde, sınırlı sayıdaki ilgili katılımcıyla Ortadoğu'yu anlamak, bölge meselelerini farklı açılardan irdelemek ve Türkiye'nin bölgeyle ilişkilerini analiz etmek üzerine çalışmalar sürmektedir.

Doç. Dr. Teyfur Erdoğan'ın yürütmekte olduğu "Tarih Atölyesi" de, yöntem ve kavramlar üzerine yapılmış birkaç haftalık giriş dersinin ardından katılımcıların ilgi ve istekleri doğrultusunda bireysel araştırma evresine girmiş bulunmaktadır. Katılımcılar, seçmiş bulunduğu konularla ilgili araştırmalarını sürdürmekte ve diğer grup üyeleriyle paylaşımlı bir şekilde ilerlemektedir.

"Şehir Çalışmaları Atölyesi", bahar döneminde gerçekleştirdiği Turgut Cansever Okumaları ile Cansever'in kent düşüncesine dair altyapıyı kav-

ramış ve bu atölye çalışmasıyla da malum düşünceleri, kendi çalışmalarına yansıtma yoluna gitmiştir. Yılsonunda, grup üyelerince birer sunum yapılacak ve atölyenin birikimleri paylaşılacaktır.

İLEM'de fen bilimleri alanına dair belki de ilk bütüncül çalışma olan "Fen Bilimleri Çalışma Grubu", sınırlı sayıda katılımcısı olmasına rağmen, bir atölye çalışması sonucunda gerçekleştirilebilecek bireysel seminer formatını daha ilk buluşmadan itibaren ortaya koymuş ve kısıtlı tanıtım çalışmalarına rağmen ilgili konuklarla buluşabilmiştir. Bu noktada programımızın yürütücüleri M. Erkan Karabekmez ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Sarısan'a da teşekkürlerimizi iletiriz.

■ Çağdaş Siyaset Felsefesi

Değerlendiren: Yunus Çolak

2012 Güz Döneminde İLEM'in ihtisas programları, takipçileri için bulunmaz fırsatlar sundu. Sakarya Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Bezci tarafından yürütülen Çağdaş Siyaset Felsefesi seminerleri bu fırsatlardan biriydi.

Yrd. Doç. Dr. Bünyamin Bezci

Cumartesileri, İLEM'in yoğun programı sebebi ile seminerin yapılacağı salon biraz zor boşalsa ve vapuru kaçırıp geç gelen katılımcılar, ellerini soğuktan ovuştura ovuştura, zaten zor açılan kapıyı, şiddetle zorlasalar da, her hafta Sakarya'dan gelen Bünyamin Hoca, vaktinden de önce dernekte oluyordu.

On hafta boyunca, batılı siyaset düşüncesinin kavram, akım ve aktörleri masaya yatırıldı. Her konu, batılı olmakla birlikte, iki yüz yıldır bir türlü Batılılaşamayan bir ülkenin mensupları olarak bizlere nasıl bir düşünsel altyapının, günümüz modern toplumlarına politika yaptırdığını göstermekteydi. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, öncesinde, hukuk ve siyaset alanında ıslahat faaliyetleri ile toplumu batıya taşıyan sürecin anlamlandırılması ve bugüne değin Türkiye'de ve yakın coğrafyasındaki siyasi düzlemin seyri anlaşılıyordu.

“Devlet, Temsil, Egemenlik, Hak, Etik, Demokrasi, Eşitlik, Adalet” gibi kavramların, siyaset düşüncesinin tekâmül ettiği süreçte kazandığı anlamlar; her bir kavramın dönemsel olarak kullanıcılarında neyi ifade ettiği derslerde çetrefilli konuların konuşulmasına – tartışılmasına imkan verdi. Her dersin bağlamından hareketle Bünyamin Hoca'nın takdim ettiği kitaplar, seminer takipçileri için bu alanda külliyetli bir literatür birikimine vesile oldu.

İkinci dönem, bu ders bir atölye olarak açılacak ve Bünyamin Hoca, katılımcıların kavramsal birikimlerini teorik ve tarihsel bağlamda metinler ortaya koymaları hususunda yönlendirmeye devam edecek.

■ İktisat Felsefesi

Değerlendiren: Oğuz Karasu

İlem İhtisas Programı dâhilinde 2012 Güz dönemi

için hazırlanan derslerden biri olan İktisat Felsefesi hâlihazırda Uludağ Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Prof. Dr. Feridun Yılmaz hocamız tarafından gerçekleştirildi. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nde tamamlayan Yılmaz, yüksek lisans ve doktora eğitimini Uludağ Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamlamıştır.

Batı düşüncesinin tarihsel seyrine bakıldığında önce doğa bilimleri sonra da sosyal bilimler felsefeden ayrılarak var olmuşlardır. Egemen bilim anlayışının kendisini felsefeyi aşmak suretiyle var etmiş olması iktisat biliminin de bu durumdan etkilenmesine yol açmıştır. Bu ayrışma özünde felsefenin sonlanması anlamına gelmektedir. İktisat matematiselleşme temayülü sebebiyle diğer sosyal bilimlerden oldukça ayrışır. Bu durum bir yandan iktisadın disiplinler sınırlarını netleştirmesine hizmet ederken, öte yandan düşünsel ufkunun daralmasına yol açmıştır. Ancak yine de matematiğin iktisadın bizatihi dili haline gelmesi öteden beri iktisatçıların arzuladıkları bir şeydir. Son çeyrek yüzyılda ise iktisat ile felsefe arasındaki ilişkinin yeniden kurulma çabaları görünür hale gelmeye başlamıştır. Dolayısıyla üzerinde düşünmeyi hala hak eden şey olarak felsefe yine bilimler arasında önemini kazanmaya başlamıştır. İşte bu süreç temel alınarak gerçekleştirilen İktisat Felsefesi dersleri; iktisat felsefesinin iktisat bilimindeki konumu, İktisat'ta ortodoksi ve heteradoksi ayrımı, pragmatizmin –kıta avrupası düşünürleri çerçevesinde- iktisat felsefesine etkileri, İktisat metodolojisi'nin ortaya çıkışı, retorik ve postmodernizmin iktisat felsefesindeki kullanımları ve eleştirel gerçekçilik gibi çok kapsamlı konular ele alınarak gerçekleştirilmiştir.

On hafta süren programa her hafta Bursa'dan İstanbul'a zahmet ederek bizleri müşerref kılan hocamıza teşekkürlerimizi bir borç biliriz.

İLEM Tez Sunumları

■ Şehirler; Şehzadeler Ve Sufiler: Halvetileri Kimler Nasıl Osmanlı Yaptı

Dr. Hasan Karataş, 4 Ağustos 2012

2012 Bahar döneminin son, Güz döneminin ilk programı sayılabilecek bir sunum gerçekleşti İLEM’de. ABD St. Thomas Üniversitesinden Dr. Hasan Karataş’ın “Şehirler, Şehzadeler ve Sufiler: Halvetileri Kimler, Nasıl Osmanlı Yaptı” başlıklı sunumu için toplandık ılık bir Ramazan günü.

Sayın Karataş, tezinin ayrıntılarına girip katılımcıları sıkılmaktansa, çocukluğundan tezine uzanan yolu anlattı bizlere sıcak bir üslupla. Farklı devirlerde olmalarına rağmen tezinin içeriğiyle hayatı arasındaki örtüşmeleri; hatta tezinin bir anlamda hayat hikâyesi olduğunu vurguladı. Bunun yanında tezi hazırlama aşamasında yaşadıklarını ve tez konusunun sürekli değişmek durumunda kaldığından bahsetti. Tabii ki tezinden de...

“Amasya, gerek fizikî gerekse siyasi konumu itibarıyla mühim bir kurucu şehirdir.” Bir tarikatın bu şehirden memlekete giriş yapıp da neşvünema bulmasından tutun, şehirleri istila edilen insanların buraya sığınmasına, bir devletin en üst kademelerindeki insanların yetiştiği şehir olmasına, hatta bir devlet kurmak üzere Amasya’dan yola çıkan insanların varlığına bakacak olursak, bir kalemde reddedilemeyecek bir görüştür bu. Bu ifadelerle sunumuna başlayan Karataş, Halvetilerin Osmanlı’ya giriş ve yayılışı bağlamında derinleştirdi görüşünü.

Seyyid Yahya Şirvani’nin yetiştirdiği ve halifelik verdiği bazı mürşitler, tarikat faaliyetlerini sürdürmek için Anadolu’ya gelmiştir. Osmanlı topraklarında Halvetiliğin ilk filizlendiği merkez, Pir İlyas Halveti ve Zekeriya Halveti gibi üstün özelliğe sahip şahsiyetlerin çabasıyla, Amasya olmuştur. Tarikat, mensuplarını marifet ilmine teşvik etmiş ve bu şekilde halkın hüsn-ü kabulüne mazhar olup, çabucak yayılmıştır.

Öte yandan, devrin (15.yy) saltanat varislerinden biri olan Beyazıd Han, tabiri caizse stajını Amasya şehrinde

yapmaktadır. Amasya’nın yerli halkı yanında, kaynaştığı bir grup daha vardır Beyazıd’ın: Halvetiler. Amasya, Halvetilerin de şehri olmuştur. Daha doğrusu Halvetiler, Amasya sayesinde şehirli olmuştur. Amasya ile bütünleşmekle kalmamış, şehrin ağırladığı o ağır konukla (şehzade) da gerek maddi gerek manevi bağlar kurmuştur Halvetiler. Sırf bu ilişki dolayısıyla, belki hiç hesapta yokken siyasi düşüncelerle yön almışlıkları da vakî olmuştur. Bu yönelişin sebebi şudur: Şehzade Beyazıd’ın potansiyel/müstakbel rakibi Şehzade Cem, Konya/Karaman’da konuşlanmıştır. Beyazıd’la Cem arasındaki bu ince rekabet, beldelerin insanlarında da ister istemez sezilir olmuştur. Ama konu itibarıyla ele alınan rekabet, Amasyalı Halvetilerle Karamanlı Zeyniiler arasında vuku bulanıdır. Bu iki tarikat mensupları birbirleriyle pek iyi ilişkiler tesis edememişlerdir. Bunun arka planında da tahmin edileceği üzere siyaset vardır.

Dr. Hasan Karataş

Buradan hareketle şehirlerin, tarikatlerin, daha özeldense siyasilerin mücadelesi tezin önemli argümanları olarak ön plana çıkmaktadır.

Bu minvaldeki araştırma sonuçlarına değinen Dr. Hasan Karataş, bu çalışmasının, büyük bir sorunsalın yalnızca bir parçası olduğunu ifade etti. Sunumunun belki de en kritik noktası tarihe olan bakış açımızla ilgiliydi. Sayın Karataş, tarihî olaylara sadece önemli tarihi kişilikler etrafından bakmanın, tarihi bir noktaya kadar açıkladığını ifade ederek, bütünlüğü sağlayan etkenin tarihteki yan kişiliklerin hayatları olduğunu belirtti. Kaldı ki bu tarihçiler için de yeni bir kaynak demektir...

■ Furuzan'ın Hikayelerinde Modern Kent-Birey İlişkisi

Yakup Öztürk, 15 Eylül 2012

Yakup Öztürk, 2012 Şubat ayında Fatih Üniversitesi'nde hazırladığı "Furuzan'ın Hikayelerinde Modern Kent-Birey İlişkisi" başlıklı tezinin sunumu 15 Eylül Cumartesi saat 17:00'de İLEM'de sundu.

Yakup Öztürk

Türkiye tarihinin aynası niteliğinde olan Furuzan'ın hikayeleri, Türkiye'nin ve Türkiye'de yaşayan insanların zaman içindeki dönüşümünden ilham alarak yazmıştır. Furuzan'ın Türk edebiyatındaki bu önemine binaen, İlmi Etüdler Derneği, Yakup Öztürk'ün hazırladığı "Furuzan'ın Hikayelerinde Modern Kent-Birey İlişkisi" başlıklı tezin sunumuna ev sahipliği yaptı.

Furuzan'ın eserlerinin kaynağını çocukluk dönemi gözlemleri ve okumaları oluşturur. Öyle ki bir söyleşisinde çocukken okuduğu Germinal romanından çok etkilendiğini söylemiştir. Bu etki Furuzan'ın Almanya'daki Türk işçileriyle yaptığı röportajda ortaya çıkar. Ayrıca hikayelerinde konu edindiği kente göç eden insanların iş yaşantısına ağırlık vermesi bir başka göstergedir.

Furuzan'ın hikayelerinin konusu Anadolu'dan kente göç eden insanlarla Türkiye'nin modernleşme sürecini kapsar. Özellikle teknoloji ile bir kültürün yok olmasından yakınıdır. Furuzan siyasal bir kişilik olmasına rağmen hikayelerinde aşırı siyasi karakterler inşa etmemiştir.

Furuzan, kendisinin üç öğretmeni olduğunu ve bunların sırasıyla annesi, İstanbul ve yaptığı okumalar olduğunu söyler. Ancak en önemlisinin İstanbul olduğunu belirtir. Bu bakımdan Furuzan'ın kent düşüncelerini İstanbul oluşturmuş ve o kent algısını taşradan gelen insanlar üzerinden aktarmıştır. Furuzan, insanın yaşantısına göre kente şekil vermesi gerektiğinden bahseder. Ancak var olan durum tam tersidir.

Furuzan'ın hikayelerinde dikkat çeken bir diğer unsur da bireydir. Bir röportajında Tarkovsky'nin filmlerini sevdiğini, ancak Aleksandr Sokurov'u daha çok beğendiğinden bahseder. Buna sebep olarak Aleksandr Sokurov'un daha bireyci olmasını gösterir. Onun bu tercihi bireye verdiği önemi göstermektedir zaten. Bu bağlamda Furuzan, hikayelerinde kente alışmaya çalışan insanın yaşantısını anlatır.

Furuzan'ın hikayelerinin bir başka önemli unsuru ise, annedir. Anne onun hikayelerinde özel bir yer işgal eder. Ancak anne bu kadar önemli bir konumdayken baba devre dışıdır. Furuzan için baba bilinmezliktir. Anneyi bu kadar önemli bir yere koyup babayı arka plana atması kendi yaşantısının bir yansıması olabilir.

Sonuç olarak bir döneme damgasını vuran Furuzan, Türkiye'nin, özellikle İstanbul'un geçirdiği değişimin birebir şahididir. O içinde yaşadığı şehirde olup bitenleri gözlemleyerek edebi bir çığır açmıştır. Hikayelerinde toplumsal sorunlara çokça yer vermiştir.

■ İstanbul Halveti Tekkeleri

Dr. Fatih Köse, 29 Eylül 2012

Değerlendiren: Gürzat Kami

İslam coğrafyasında en yaygın tarikatlardan biri olan Halvetilik, 15. yy'dan itibaren Azerbeycan ve İran üzerinden gelen göçlerle Anadolu'da da yayılmaya başlar. Osmanlı padişahlarından II. Bayezid zamanında (sufi Beyazıt olarak bilinir) İran üzerinden Anadolu'ya göç eden Halveti şeyhlerinin Osmanlı yöneticileri tarafından desteklendiklerini, ve zaman içinde Amasya, Kastamonu, ve nihayet pay-i taht İstanbul gibi yerleşim yerlerinde tekkelere kurmalarına izin ve destek verildiklerini biliyoruz. İstanbul'a davet edilen ilk Halveti şeyhinin Üsküdar'da açmış olduğu tekkeyle birlikte, ilerleyen yüzyıllarda İstanbul'da yüzlerce Halveti tekkesi kurulduğunu görürüz. 19.yy sonlarında dahi oldukça aktif bir şekilde faaliyet gösteren bu tekkelerin hemen hemen hepsi, Osmanlı devleti'nin yıkılması ve Cumhuriyet dönemi'nde kabul edilen tekke ve zaviyeleri yasaklayan kanunlarla birlikte kullanılmaz olur ve metruk mekanlar olarak kaderlerine terk edilir.

İstanbul'da bir zamanlar çok yoğun bir şekilde faaliyet gösteren, müritler yetiştiren, zikirlere, sohbetlere, derslere ev sahipliği yapan yani kısacası İstanbul yaşamına bir dönem damgasını vuran Halveti tekkelerinin akıbeti.

Tez sunumuna tez hazırlama macerasının kısa bir özetini vererek başlayan Köse, ilk önce karşılaştığı zorluklardan bahsetti. Mevcut literatürün arşiv kaynaklarını etkin biçimde kullanılmasında eksikliklerin olduğunu belirtti. Fatih bey özellikle kırık kitabelerin ve mezar taşlarının okunmasında yaşanan zorlukların eldeki verilerle gidermeye çalışmanın önemli bir zaman aldığını belirtti. Bir diğer zorluğun, artık mevcut olmayan tekkelere ulaşılması

noktasında yaşandığını belirtti. Birçok tekkenin adının şeyh ile birlikte değiştiği, onarılan tekkenin isminin değişmesi, Fatih beyin çalışması için ayrı zorluk teşkil etmiş.

1950'lerde İstanbul'da gerçekleşen imar faaliyetleri neticesinde birçok yapının tahrip olmasıyla yerlerinin tespitinin imkansız hale gelmektedir.

Köse, tekkelerin dönüştürücü rolüne dikkat çekti. Gerçekten de Halveti tekkelerinin Bizans dönemi eserlerini İslamlaştırdıklarını görmekteyiz. Bu İslamlaştırma hareketine örnek olarak, Ayasofya, Aksaray'daki Konstantin Kilisesi, daha sonradan Akşemsettin Dergahı olarak hizmet vermeye başlayan Zeyrek Kilisesi gösterilebilir. Bizans dönemine ait yapıları kullanan tekkeler bazen iltica yerleri, bazen konaklama mekanları, bazen de eğitim ve kültür merkezleri olarak farklı şekillerde faaliyet göstermiştir.

Fatih bey, sunumunun son bölümüne katılımcıların yoğun ilgi gösterdiği bir görseller bölümü eklemiş idi. Tezinde bahsettiği birçok tekkenin yenileme öncesi ve sonrası olmak üzere, bir kısmını kendi çektiği bir kısmını ise arşivlerden topladığı birçok fotoğrafa yer verdi.

■ Taşra Maarif Müdürlerinin Osmanlı Eğitiminin Modernleşmesindeki Rollerini, 1881-1908

Meryem Karabekmez, 13 Kasım 2012

Değerlendiren: Talha Bayezit

Sunum, '19.yy'da Osmanlı Devleti hangi değişikliklerden etkilenerek yeni okullar açmaya başladı ve eğitimde neden reform yapmaya ihtiyaç duyuldu? Bu yenilikler taşraya kadar nasıl yayıldı?' sorularına verilen cevaplarla başladı.

19.yy'da Osmanlı devletinin global çapta değişimlerden birçok devlet gibi etkilenmesi devlet eliyle okullar açılmasını da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Maarif Nizamnamesi 1869'da, Rusya'nınki 1864'de, Japonya'nınki 1880'de yayımlanmış olması bu global etkiye örnek teşkil edebilir. Osmanlı devletinin bu değişimi onaylamasında global etkinin dışındaki diğer sebepler şöyle sıralanabilir: Halk arasında ortak bir kimlik ve dil oluşturulması, Merkezileşme ve bürokratikleşme isteği, artan misyonerlik faaliyetlerine karşı reaksiyon, taşrada milliyetçilik ve ayrılıkçılık faaliyetlerinin önüne geçmek isteği.

Osmanlı'da eğitimin kurumsallaşmasının bahsedilecek olursak: Tanzimat döneminde 1838'de Mekati-bi Rüştüye Nezareti ile başlamıştır, fakat bu kurum

fazla etkili olamadığı için ilerleyen yıllarda kapatılmıştır. Sonrasında eğitim sorunları için geçici meclis kurulmuş ve bu meclisin önerisiyle Maarif-i Umumiye Meclisi 1846'da kurulmuştur. Bu meclisin ilginç özeliği ise üyelerinin ulema tarafından değil de Bab-ı Ali tarafından seçilmesi yani Bab-ı Ali kontrolünde olmasıdır. Bir çok eğitim tarihçisi bunu seküler topluma doğru atılmış bir adım olarak değerlendirmekte ise de konferansta bu görüşün dışında sekülerleşmeden çok merkezileşmeye giden bir adım olarak değerlendirildi.

1856 yılında Islahat fermanıyla birlikte gayri müslimlere kendi okul, hastane vb. kurumları açma hakkı tanınmasıyla Fransa, İngiltere ve Amerikan'ın finansmanıyla gayrimüslim halk eğitim alanında büyük ilerleme kaydetmiştir. Gayrimüslim tebaanın eğitim alanında artan etkisine karşı bir reaksiyon olmak üzere, bir yıl sonra 1857'de Maarif-i Umumiye Nezareti'ni kurmuştur.

Maarifi Umumiye Nezaretinin yasal metni 1869'da yazılmıştır. Bu metinde kademeli okulların hepsinin programı yapılmıştır; fakat hemen hayata geçirilememiştir. 93 harbinin patlak vermesi ve okul açma süreci bu tarihi 1881'e kadar ertelenmesine neden olmuştur. İlk maarif meclisleri 1881'de Van, Diyarbakır, Sivas ve Erzurum'da açılmıştır. Bu coğrafi seçimin nedeni ise bu vilayetlerin önemli miktarda Ermeni nüfusu içermesi ve Ermeni halkın eğitiminde Amerikan, İngiliz ve Fransız destekli yabancı okulların etkin olmasının müslüman ile gayrimüslim halk arasında eğitim farklılıkları doğurmasıdır.

Yabancı okullara biraz daha ayrıntılı baktığımızda, bu okulların açılmasının birtakım katı şartlara bağlı olduğunu görmekteyiz. 1864'te Zühtü Paşa raporunda 5 bin gayrimüslim okulun varlığından ve bunların sadece 500 tanesinin Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde yer alan koşulları yerine getirdiğinden bahsedilmektedir.

■ Gerçeküstücü Sinemada Tekinsizlik: Jan Švankmajer Filmleri Üzerine Bir İnceleme

Dr. Ebru Karadoğan İsmayilov, 3 Kasım 2012

Değerlendiren: Ramazan Yılmaz

Ebru Karadoğan İsmayilov Gerçeküstücü sanat yaklaşımlarıyla üretilen sinema eserlerinde tekinsizlik kavramının karşılığını soruşturduğu doktora tezini 2011 yılında tamamladı. İsmayilov, gerçeküstücü yaklaşımın nitelikleri ve tekinsizlik ruh halinin gerçeküstücü yöntem içindeki konumunu tezde derinlemesine tartışmaktadır.

Jan Švankmajer 20. yüzyıl boyunca çeşitli rejimlerin yönetiminde bulunan bir coğrafyada yaşamıştır. Nazi istilasını ve II. Dünya Savaşı dönemini, Komünist dönemi ve onun içinde daha katı boyutlarıyla dikkat çeken Stalinist rejimi ve komünist rejimin ardından bölgesinin demokrasiye ve kapitalizme açılma tecrübelerini müşahade etmiştir. Ebru Karadoğan, Švankmajer'in, yaşamış olduğu toplumun içinden geçtiği tüm hallerine yönelttiği sıra dışı eleştirilere önem vermiş. Yönetmen bilinç dışı kullanılarak, otoritelerin arasına sıkışmış Çek toplumunu karnaval ruhu bağlamında eleştirmek ve özgürleştirmek arzusunu film diline taşımaktadır.

İnsanın iç dünyasında oluşan kaygı, belirsizlik, korku ve güvensizlik durumları olarak tanımlanan tekinsizlik olgusu, Švankmajer filmlerinde gerçeküstücü bilinç dışına ve düşlerin hiper gerçekliğine dayanan yaratımlarda kendini gösterir. The Flat ve Down to the Cellar adlı filmler 'Švankmajer'in Tekinsiz Evleri' başlığı altında inceleniyor. Yönetmenin kurumsal dine yönelttiği eleştiriler ile antipsikiyatri, bilim ve sanata yönelik yaklaşımları bir başka sınıfta gruplandırılıyor. Bunun ardından yeme eyleminin yamyamlık çağrıştıran boyutları, insanın araçsallaşan bedeni, hazza yönelişi ve son olarak da Stalinizm çerçevesinde kurulu düzene bakış meselesi diğer film gruplarını oluşturmaktadır.

İsmayilov sunumu öncesinde gerçeküstücü sinema ve Jan Švankmajer'in film dili üzerinde bir kanaat oluşturmak amacıyla Çek yönetmenin 1980'de yaptığı Dimensions of Dialogue adlı kısa filmi gösterdi. Švankmajer'in kurduğu anlatı yapısında neden-sonuç ilişkisi ya da dramatik bir yapının olmadığı net bir şekilde anlaşılıyor.

Edebiyat uyarlamaları ideolojik iktidarın sansür duvarına çarpmamak için kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Örneğin Alice filminde bir çocuk hikâyesi uyarlamasına giydirilen alt metinlerle siyasal bir içerik oluşturulmaktadır. Dijital yöntemlere yer vermeyip, gerçek oyuncularla stop motion, kukla ve animasyon yöntemlerini kullanan Švankmajer filmin oluşumu ile her yönden ilgilenecek bir autor yönetmen tarzında çalışmaktadır.

Sonuç olarak Švankmajer için gerçekliğin şüpheli bir şey olduğu açığa çıkarken, izleyici, yönetmenin gördüğü düşe davet edilmektedir. Gündelik hayatta normalmiş gibi gözükken şeylerin altındaki ideolojik yapı yönetmen tarafından gerçeküstü bir estetikle deşifre edilmektedir.

■ Avrupa Birliği'nin Dayton Anlaşması Sonrası Bosna Hersek'in Demokratikleşmesine Etkisi

Adnan Seyaz, 10 Kasım 2012

Değerlendiren: Arda Şensoy

Seyaz, Dayton Anlaşması sonrası Bosna-Hersek'in demokratikleşme ve iç sorunlarını çözme konusundaki çabalarını incelediği tezinde, meseleyi Avrupa Birliği ile ilgisi açısından ele almıştır.

İlk olarak Bosna-Hersek'teki milliyetçiliği ve milliyetçi grupları incelemek üzere yola çıktığını belirten Seyaz, daha sonra bu konunun durağanlığı nedeniyle demokratikleşme konusunu çalışmaya karar verdiğini belirtti. Tezin ilk bölümünde teorik bir perspektif sunmayı amaçlayan Seyaz, öncelikle 'oydaşmacı demokrasi'den bahsetti. Seyaz, bu teori-sine getirilen eleştirilere ve bu demokrasi türünün Bosna-Hersek'e ne kadar uygun olduğu meselesine de değindi.

Tezin devamında Yugoslavya'nın dağılma sürecini anlatan Seyaz, Yugoslavya içerisindeki bir toplum olarak Boşnakların durumunu ve dağılmadan sonraki süreç içerisindeki konumunu belirtti. Yugoslavya'nın çöküş nedeni olarak AB ve ABD'nin

izlediği politikalara vurgu yapıldı. Sancılı bir süreç geçiren Yugoslavya'ya karşı izlenen eylemsizlik politikasının dağılmaya etkileri incelendi.

Tezin üçüncü bölümünde Dayton Barış Anlaşması'nın önemi ve sürece etkileri incelendi. 14 Aralık 1995 yılında imzalanan anlaşma ile çatışmaların sona erdirilmesine ve sınırların nihai olarak belirlenmesine dikkat çekildi. Seyaz, anlaşmanın kağıt üzerinde kaldığını ve yeni sorunlar ürettiğini vurguladı. Kurulan Bosna-Hersek'in karmaşık siyasi yapısına dikkat çekildi. Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırp'lar tarafından üçlü bir yapı oluşturulduğu belirtildi. Seçimler sonucunda her etnik grubun bir lider çıkararak iktidarı aralarında paylaşmaları ve bu durumun oluşturduğu karar almayı zorlaştıran yapıdan bahsedildi. 2003 yılı sonrası AB'nin Balkanlara olan ilgisinin artmasıyla Bosna-Hersek'in demokratikleşme sürecinin hızlandığına vurgu yapan Seyaz, AB ve Bosna-Hersek'te değişen algılara vurgu yaptı. AB'nin yaptığı 'Balkanların geleceği AB iledir' açıklamasının süreçte kilit rol oynadığını vurguladı. Tüm partilerin konsensüsü ile tek çıkış yolunun AB olduğu algısının geliştiğini belirten Seyaz, Bosna-Hersek'in siyasi ve ekonomik cazibe merkezi haline getirilme çabalarına değindi. Sejdic/Finci adlı davadan bahseden Seyaz, AİHM'de devlete karşı açılan davayla beraber bunun tam olarak su yüzüne çıktığını vurguladı. Bosna-Hersek anayasasına göre devlet başkanı olabilmek için Sırp, Boşnak ve Hırvat olmak gerektiğine ilişkin maddeye karşı açılan davada devletin mahkum olduğu ancak gerekli düzenlemeyi hâlâ yapamadığı vurgulandı.

Son olarak Dayton Anlaşması'nın artık bir işlevinin kalmadığını vurgulayan Seyaz, daha demokratik bir sisteme geçiş için uzlaşma konusuna vurgu yaptı. Dayton'un savaşı bitirmek için imzalandığını ancak şu an anayasa gibi kullanıldığını belirtti.

■ Türkiye'nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Avrupa Birliği Enerji Politikaları

Furkan Yıldız, 24 Kasım 2012

Değerlendiren: Mervan Selçuk

Enerji, insanlık tarihi boyunca yaşamın en temel gereksinimlerinden biri olmuştur. Enerji günümüzde de hayati rol oynamaktadır. Dünya enerji talebi giderek artmaktadır. Buna karşılık enerji kaynaklarının sınırlı olması ülkeleri bir enerji yarışı içine sokmuştur. Günümüzde Çin, Hindistan, Güney Kore, Brezilya gibi ülkelerin yakaladıkları yüksek büyüme oranları ile birlikte sürekli artan enerji tüketimlerinin bu yarışın şiddetini daha da arttırdığından bahsederek sunumuna başlayan Furkan Yıldız bu konuda verdiği örneklerle sunumunu zenginleştirdi. Avrupa Birliği için de ekonomik büyüme ve sosyal refah açısından enerjinin oldukça önemli olduğundan bahseden Yıldız, bu bölgenin en fazla enerji tüketen bölgelerden biri olmasına karşılık kendi tüketimini karşılayabilecek kadar enerjiye sahip olmadığından bahsetti.

Avrupa Birliğinin enerji politikası; enerji arz güvenliği, rekabet gücü ve çevrenin korunması arasında bir denge kurularak kullanılan kömürün payının korunması, doğalgaz ve yenilenebilir enerji tüketiminin artırılması ve nükleer enerjiyi güvenli bir şekilde kullanmayı öngörmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik konumun öneminden bahseden Yıldız, bu konum sayesinde Türkiye'nin, doğusundaki enerji yoğun bölgeler ile batısındaki talebin yoğun olduğu bölgeler arasında adeta bir köprü olduğunu vurguladı. Yıldız ayrıca, tezi boyunca genel olarak beş soruya cevap aradığını belirtti.

- AB'nin kuruluşundan günümüze kadar enerji politikalarında nasıl olduğu,
- Günümüzde AB enerji politikalarının temel bileşenlerinin neler olduğu,

- AB'ye üyelik yolunda olan Türkiye'nin enerji politikalarının neler olduğu,
- AB enerji politikalarıyla uyum sağlama düzeyi ve bütünleşme sürecinde Türkiye tarafından yapılması gereken düzenlemelerin neler olduğu
- Türkiye'nin jeopolitik konumunun AB'nin enerji arz güvenliğine ve enerji politikalarına ne düzeyde katkı sağladığıdır.

Yıldız'ın tezi üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, AB'nin enerji kaynaklarının neler olduğu, ne kadar rezerve sahip olduğu, üretim, tüketim ve ithalat miktarları verildikten sonra Birliğin enerji politikalarının tarihsel süreçte nasıl geliştiği anlatılmaktadır. İkinci bölümde, AB üyeliğine adaylık sürecinde olan Türkiye'nin hangi enerji kaynaklarına sahip olduğu, bu kaynakların miktarı, enerji üretim/tüketim miktarı gibi veriler ile enerji sektöründeki durumu incelenmiştir. Son bölümde ise, Türkiye'nin uluslararası jeopolitik konumu ve taşıdığı önem açıklanmış, ardından Türkiye ve AB'nin enerji konusunda karşılıklı çıkar ilişkisi, karşılıklı etkileşimleri ve bu etkileşimin sağlıklı devamı için yapılması gerekenler, ayrıca Türkiye'nin AB'nin enerji arz güvenliğine katkı sağlayacak olan boru hatları projeleri ve bu projelerin taşıdıkları stratejik önem ele alınmıştır.

■ Avrupa Birliği Üyeliği Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri

Nevin Türker, 08 Aralık 2012

Değerlendiren: Ahmet Toklucuoğlu

Avrupa Birliği üyeliği, üye devletlerin siyasetlerinde kısmi olarak belirleyicilik arz etmektedir. Nevin Türker Yıldız, tezinde ele aldığı Türkiye ve Bulgaristan ilişkilerini, Avrupa Birliği öncesi ve sonrası dönemi değerlendirerek sundu.

Önce tarihî arka planı ele alıp ardından Avrupa birliğinin genişlemesinin ne manaya geldiğini aktaran Yıldız, Avrupa birliğinin iki ülkenin de hayatına girmesinden önceki meseleleri ile sonraki durumlarını karşılaştırmalı olarak sunmaya çalıştı. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin, üyesi olan devletlerin siyasetlerini, hukuk sistemlerini veya ekonomilerini şekillendirdiği gibi bu devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini de etkileyebildiğini çeşitli örneklerle (Bulgaristan-Türkiye ilişkileri esas olmak üzere) ifade etti.

SSCB çöktüğünde Bulgaristan da yönünü artık Batıya çevirdi. 1990'lara kadar ilişkiler soğuk savaş ve azınlık meseleleri çerçevesinde şekillenmişti. 1990'dan sonra ise Bulgaristan'ın demokratikleşme

sürecine girmesi ve azınlıkların durumunun iyileştirilmesi ile ilişkiler yumuşamaya başladı. Bu yıllardan itibaren Türkiye'nin Bulgaristan üzerinde hem ekonomik hem de siyasi anlamda etkili bir ülke oluşuna da şahit olduk.

Nevin Türker Yıldız, toplumsal, ekonomik gelişmeler ve turizm ile ilgili bilgilerini de bizlerle paylaştı. Buna göre, "Bulgaristan'a Türk yatırımı gittikçe artmaktadır. Bulgaristan, Avrupa Birliği'ne girmiş olması sebebiyle güvenli bir bölge olarak algılanmıştır. Avrupa Birliği çatısı altında ve standartları sağlamış olması ve gümrük birliğinde bulunması sebebiyle yatırımların üzerindeki engeller kalkmış bulunmaktadır. Turizm konusunda da iki ülke arasında ciddi gelişmeler vardır. Özellikle seçim zamanlarında malum sebepten, sair zamanlarda ise akraba ziyaretleri sebebiyle Türklerden Bulgaristan'a çokça turist gitmektedir. Aynı şekilde eğitim için de Bulgaristan'a Türkiye'den sayısı azımsanmayacak oranda öğrenci gitmektedir."

■ Kur'an'da "Şae" fiilinin Kullanımı

Orhan Güvel, 22.12.2012

Değerlendiren: Gürzat Kami

"Şae" fiili, *inşallah* ve *maşallah* gibi günlük dilde sıkça kullandığımız bazı ifadelerde yer alıyor. Orhan Güvel, hidayet ve delalet, azap ve mağfiret, yaratma, rızık vb. konulu bir çok ayette farklı çekimleriyle rastladığımız bu fiili ve bunla ilintili olan meşiet kavramını ele almış tezinde.

"Allah dilerse" ya da "Allah -ezelde- dilemişse/takdir etmişse" gibi anlamlarla ve kadere olan itikadımızın bir delili olarak kullandığımız "inşallah" ifadesinin, ve dahası aynı fiilin kullanıldığı bir çok Kur'an ayetinin de, ilk müslümanlar nezdinde bizimkinden çok farklı çağrışımları olduğundan

bahsediyor Güvel. Güvel'in tezini şöyle özetleyebiliriz: Kuran'da meşiet kavramının geçtiği ayetler, kelami tartışmaların başladığı hicri 2.ve 3. asırlardan itibaren, "Allah'ın ve insanın iradesi", "Allah'ın adaleti" vb. konularda tartışan kelam alimleri tarafından kendi argumanlarını desteklemek amacıyla Kuran'ın ilk muhataplarının anladığının dışında anlamlarla yorumlanmış. Özellikle Mutezile'nin görüşlerine cevap vermek kaygısı içindeki Eşari kelam alimlerinin meşiet ayetleri ile ilgili olarak kaderci bir yorumu tercih ettiklerini görüyoruz. Eşari kelimcilerin ilgili ayetlere dair yorumlarını itikad prensipleri olarak algılayan müfessirler de meşiet kavramının geçtiği ayetlerle temellendirilen kaderci bir anlayışın topluma yayılmasına yardımcı olmuşlar.

Konulu tefsir türünde hazırladığı tezinde, meşiet kavramını kelam ilmi açısından değil, tefsir ilmi açısından ele alan Güvel'in gayesi kelimcilerin kader, hidayet ve dalalet vb. konularda argumanlarını çürütmek, desteklemek, ya da cevaplamak değil, müfessirlerin meseleye yaklaşımını değerlendirip kendi önerilerini sunmaktır. Bu çerçevede, tezi kelami bir tartışma zemininde değil, kelami tartışmalarda delil olarak kullanılan meşiet ayetlerinin aslında kelami tartışmalarla uzaktan yakından ilgisi olmadığı ve Kuran'ın ilk muhatapları için çok sade ve daha anlaşılır anlamlara sahip olduğu iddiası zemininde değerlendirmek yerinde olacaktır.

Sözlü kültüre ait olan Kur'an'da, herhangi bir ifade ancak indiği anki bağlamla anlam kazanır ve mushaf halini aldıktan sonra yazılı kültüre ait hale gelen Kur'an'ın ayetleri ancak indiği asıl bağlama bakılarak doğru anlaşılabilir. Güvel, sözlükte irade anlamı verilen meşiet kavramının Cahiliye dönemi Arap edebiyatında kullanımını incelemiş ve kelimenin, Allah-insan iradesini karşılaştırma gibi bir uğraşı edinen kelimcilerin yüklediği manaların aksine,

çok sade şekilde Allah'ın kudretini ifade için kullanıldığını görmüş.

Bu sözlü/yazılı kültür ayırımına ve kelimenin Kuran'ın ilk muhatapları tarafından kullanımına referansla, tefsirlerde çoğu kere Ebu Talib hakkında indiği rivayet olunan "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediğini hidayete erdirir...." (Kasas 56, Diyanet) mealindeki ayeti kelami tartışmalarda konu edildiği şekilde kaderci bir yorumla değil, amcasının ve kavminin iman et-

meyişine üzülen peygamberi teselli amaçlı indiğini hatırd tutarak (ve Allah'ın iradesiyle, kudretine vurgu yapıldığını düşünerek) "ancak Allah'ın inkar eden kavmi mümin yapabilecek kudrette olduğu", böyle bir kudrete sahip olmayan peygamberinse kendisini harap etmemesi gerektiği yönünde bir yorumla anlamalıyız.

Günlük hayatta çokça kullandığımız bazı kavramların ve meallerini okuyarak yorumladığımız bir çok ayetin farklı yorumlarını ve meal önerilerini sunması bakımından Güvel'in sunumu ufuk açıcı ve faydalıydı. Ancak, zaman zaman dinleyicilerin sorularıyla bölünen ve tartışmalarla zenginleşen sunumunda Güvel'in ortaya attığı bu fikirler daha uzun süre tartışılacağı benziyor.

■ Prof. Dr. Hayrettin Karaman, *İslami Hareket Öncüleri*, İstanbul, İZ yayıncılık / İstanbul / 2012

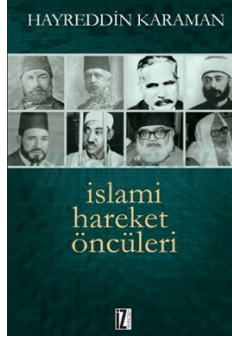
Değerlendiren: Nuriye Kayar, İLEM Eğitim Programı II. Kademe Öğrencisi

“İslamcılık” kavramının ne’liği üzerine yapılan tartışmaların oldukça yoğun olduğu günümüzde, bu tabirin tanımı ve işlevini ortaya koyduktan sonra, bu tanıma örnek oluşturan sekiz önemli İslami hareket önderinin hayatları ve ideolojileri hakkında kapsamlı bilgiler veren faydalı bir eser.

Sözü geçen isimlerin, objektif bir bakış açısıyla ve didaktik bir üslupla anlatılacağı, kitabı okurken, sonuç bölümünde, anlatılan isimlerin ortak veya farklı yönlerini belirten bir değerlendirme olacağı tahmin ediliyor. Ancak kitap okunmaya başlandığında, yazarın kitap boyunca öznel değerlendirmelerine oldukça sık yer verdiği, bu sebepten olsa gerek, bir sonuç değerlendirmesi kaleme almadığı görülüyor.

Kitabın giriş bölümüne bakıldığında, “son iki asır içinde yaşamış olan İslamcılarının hayat hikâyelerini, görüşlerini ve ıslahat programlarını anlatmaya çalışacağım” sözleriyle amacını dile getiren Hayrettin Karaman, İslamcılık terimini tanımladıktan sonra, terimi ‘uyanış öncesi’ ve ‘uyanış’ dönemleri olarak inceliyor. Uyanış dönemini değerlendirirken de, dönemin siyasi görünümünü, tepkilerini ve öncülerini ele alarak ifade ediyor.

Eserde şahıslar incelenirken, önce kısa hayat hikâyeleri veriliyor, kitaplarından yapılan alıntılarla ideolojileri anlatılıyor ve son olarak da adı geçen şahıslarla ilgili yazılmış tenkitlere veya değerlendirmelere yer veriliyor. Kitabın sahip olduğu bu sistematik üslup, kitapta yer alan kişilerin seçilirken,

belli bir amaç doğrultusunda bir araya getirildiklerini daha net gözler önüne seriyor. Şahısların kitaplarından yapılan alıntılar, onların eserleri ve düşünceleri hakkında daha objektif bilgi edinme imkânı sunuyor. Bu üslup, bir bakıma okurun kendi değerlendirmesini ve yorumunu yapabilmesini sağlıyor. Bununla birlikte yazar da, kendi yorumlarına, şahıslar hakkındaki kabullerine ve de-

ğerlendirmelerine sıkça yer veriyor, onların kişiliklerini ve düşüncelerini anlatırken oldukça öznel bir tavır sergiliyor.

Yazarın takındığı bu öznel tavır, adı geçen İslami hareket öncülerinin, yazarın yönlendirdiği şekilde anlaşılmasına sebep olabiliyor. Zaten kitabın en başında İslamcılıktan kastının ne olduğunu anlatırken, hayatları ele alınacak olan şahısları da İslamcı olarak tabir ettiğinin ve ona göre bir değerlendirme yapacağını sinyali veriyor.

Sonuç olarak, İslami hareket öncüleri kitabının, birbirinden önemli sekiz şahsiyet hakkında genel bir bakış açısı sağladığını söylemek mümkün. Özellikle bu öncülerin hayatları ve eserleri hakkında kısa ve öz şekilde bilgi veriyor. Yazar, önsözde, kitabın devamının olacağını da haber veriyor ve bir müellifin mısralarıyla sözlerini bitiriyor:

“Ya Rab kerem et ni’âm senindir
Affeyle bu müttehem senindir
Kulun nesi var elinde Rabbim
Hatta şu yazan kalem senindir.”

• Mekânın Peşinde İRAN GÖZLEMLERİ

“şehrin sakinlerinin şehri göremediği, tanımadığı, teneffüs edemediği bir dünyada seyyahların işi daha da zordur”
Ali Ayçil

Değerlendiren: Yunus Çolak

Komşu ülkemiz İran’ı, tarihsel paydaşlıklarımıza, uzun soluklu mücadelelerimize rağmen; diğer pek çok alışkanlığımızda olduğu gibi batı cihetinden değerlendirmeye almak önemli bir problem. Kadim bir medeniyet havzasının yirmi birinci yüzyıldaki değerlendirmesini yapmak ise kısa bir geziye sığdıramayacak kadar zor. Buna rağmen, bu ilginç ülkeyi görmek, popüler anlamda yeni heyecanlar kadar, renklerin cümbüşünde, coğrafyanın ortasında İslam Medeniyetinin resmine netlik katacaktı. Güzel bir program, güzel bir ekibi buluşturdu. Kalbe düşünler Şiraz’ın menevişli kalemleri ile, beyaz bir kağıda döküldü.

İran, kendisine gelen ziyaretçiyi memnun etmekten öte, onun merakını arttıran, sonra da “Daha ne gördün ki!” diye, hafif mağrur bir sada ile uğurlayan kentlere sahip. Dört bin yılı aşan tarihi ile Asya bozkırlarını, sıra dağların çöllerle bulunduğu yüksek platolarla Anadolu’ya, Mezopotamya’ya bağlayan bu geniş ülke, coğrafyanın kendine verdiği imkânları zorlayan şehirlerle bezeli. Gerçekten çöl ortasındaki

Yezd, kupkuru vadi düzlüklerine yayılmış İsfahan ve Şiraz, insanlığın medeniyet serüveninde, tabiatla nasıl sade bir ilişki kurulduğuna ve zor şartlara aldırmadan şiiir gibi kentler kurulabildiğine örneklik teşkil ediyorlar.

Çok kısa sayılabilecek bir ziyarette, özellikle de turizm olgusunun kentlerin parıltılı kısımlarını göstermeye hevesli tutumuna esir bir programla İran

ne kadar anlaşılabilir? Ya da bu büyük kültür havzasını besleyen şehirleri yorumlamak böylesi bir ziyaret sonrası hak edilmiş midir? Zaten ziyaret, kısa bir Tahran turu ve bunun dışında Şiraz, Yezd, İsfahan ve Kum ile sınırlıyken, bütün İran'la alakalı yorum yapıyormuş edasını takınmak ne kadar ahlakidir? Bu ve bunun gibi soruların yanıtı net olsa da, bazı ufak tefek gözlemlerin dile getirilmesi, ya da prangalanmış bir gezginin gözünden kent dokusunun nasıl tasvir edilebileceği bir merak halesi oluşturarak, pekala okuyucuya servis edilebilir. Zira, her şeye rağmen uyanık bir zihin, gördüklerini mukayeseye çalışıp, neden nasıl sorularını sormadan bir yeri terk etmek istemiyor. Zamanın el verdiği ölçüde mekâna nüfuz etmeye çalışıp, onu anlamlı hale getiren insanla da kurduğu etkileşimden kendine paylar çıkarıyor. Zamanın müsaade etmediğini ise hissettiklerinden devam ettirdiği hayallerle bağdaştırıyor.

İran şehirlerinde, ilk intibam, tarihi dokunun yapı-lı çevrede bir süreklilik taşıyor olabileceği idi. Zira yapılar dış görünüş itibari ile oldukça sade, kullanılan malzeme de sarı tuğlalardan ibaretti. Görebildiğimiz kadarı ile yapı malzemesi bu esnekliği temin ediyordu. Özellikle Yezd gibi bir yerde, çöl sıcağının ortasındaki mahallelerin bir insan boyunu biraz geçen duvarlarla örülü sokakları, bu malzemenin kullanım kolaylığını ve üzerini kaplayan çamurun enfes dokusunu, bir restorasyon projesi olmaktan çok süre gelen basit bir uygulama olarak göstermeye yetiyordu. Elbette, önemli bir deprem kuşağında olan

İran'ın yalnız, bu yığma yapılardan inşa edildiğini söylemek gülünç olacaktır. Gezdiğimiz tarihi şehirlerde, ticari hatlardaki çok katlı yapıların kimi yeni inşaatlara da dikkat ettiğimizde, çelik taşıyıcılarla inşa edildiği, belki ancak duvarların ve dolguların bu hakim sarı ile bezendiği ifade edilebilir.

Kentlerin tarihi çekirdekleri, rahatsız edici ikilemler var eden modern kent örüntüleri ile işgal edilmiş değil. İran'ın bu anlamda, bizde olduğu gibi açık bir ekonomik yapıya sahip olamaması da burada etkilidir şüphesiz. Bu türden işgali var eden, alışveriş merkezleri, finans yapıları, plazalar ve otellerden bahsetmek güç. Elbette devasa bir takım kamu binaları göze çarpıyor. Tahran'ı bu türden binaların çokluğu nedeni ile dışarıda tutarsak, Şiraz'ın düzlüğünden ziyade, yaslandığı tepeler; İsfahan'da ise, tarihi çekirdeğin dışındaki bölgelerde çok katlı binalar görmek mümkün. Bunlar ise ticari amaçlı olmaktan ziyade, konaklama- mesken türünden işlevlere sahip oldukları intibamı veriyorlar. Bu kentlerin dışında Yezd'de ise böylesi her hangi bir yapı grubu söz konusu değil, geniş bir düzlükte, kenti yukardan seyretmek ancak Zerdüşt mezarlarının olduğu ve "Sessizlik Kuleleri" olarak tabir edilen tepeciklerden mümkün olabiliyor. Bu hali ile İran kentlerinde, geleneksel merkezlerin, tahrip olamamış bir dokuya sahip olduklarını; yeni gelişme alanlarının, doku ve silüet itibari ile bu dokuya zarar vermemiş olduğunu, kentlerin düz topoğrafyasının bu gelişmeye imkan tanıdığından bahsedebiliriz. Dahası, geleneksel ticaret işlevlerinin büyük oranda, turizm odaklı bir yapıya tamamen evrilmeyecek, *çıplak kent* ortamı var etmediğini, İsfahan gibi cazip bir şehirde bile, büyük tarihi bedestenin ancak üçte birinin turistik hizmet sunduğunu örnekleyerek söyleyebiliriz.

Tam bu noktadan, şehir ahalisinin, merkezlerle, tarihî çevre ile ilişkisinden bahsedecek olursak, yukarıda bahsettiğimiz, imkânların, kullanımını doğru- dan etkilediğini söylemeliyiz. Örneğin, Şiraz'da kale

dibindeki geniş yeşilliklerde, neredeyse bütün kent oturup son derece medeni bir şekilde sosyalleşmekte, çayını yudumlayıp, dondurmasını yiyebilmekte. Az geride, gençler top oynarken, aileler akşam serinliğinin tadını çıkarabilmekteler. Kentin çitlerle çevrili olmayan, bekçi veya polisin gözükmeyeceği bu türden yerleri bizde olduğu gibi bir aktarma noktası değil, bütün şehrin birbirini görme şansını yakaladığı bir paylaşım sahası görünümünde. Bu anlamda, Şiraz'da Kerim Han Kalesinin duvar dibindeki yeşillik saha; keza, meşhur Nakşı Cihan meydanı, Yezd'de Emir Çakmak meydanı, güneşin ufule meylettiği saatlerden gece yarısına kadar kentin nabzının attığı yerler. İlginç olan ve belki de gözden kaçan, polisin, dilencinin, bekçinin ve bankların buralarda olmayışı. Buna karşılık, arkadaşlarım pek çok yerde kamera da olduğunu söylediler.

Bu bağlamda söylenebilecek bir diğer husus, cami ya da İran kültüründe belki camiden daha önemli bir yere sahip olup onun işlevinin tamamını yüklenmiş olan türbelerin kentte nasıl bir hareket alanı var ettikleri. Öncelikle buralar, kendilerine has ziyaretçileri ile dopdolu mekânlar, son derece bakımlı ve gösterişli yerler. Yalnız bu gösteriş, çinilerdeki turkuaz, kemik rengi mermerleri ahşap sütunları, eyvanları ve illaki havuzları ile minyatür İran görünümünde olduklarından, endişe ve kıskançlığa neden olan bir gösterişten ziyade, sükuneti, aile sıcaklığını yansıtan yerler. Bunun en güzel örnekleri de, Şiraz'da Şah Çerağ türbesi ile; Kum'da Hz. Masume Türbesi. Namaz kılanlar, dua edenler, uyuyanlar, koşturanlar, muhtemelen birini (belki Mehdi'yi) bekleyenler... Tek düze bir galeri olmadığı için bu kadar insan buraya yalnız ziyaret için gelmiş olamaz diyorsunuz. Çünkü çok dağınık ve çok farklı gündemlerle toplanmış bir topluluk görüntüsü var karşınızda. Bu ancak, bizde yalnız Fatih Camii ile ölmemiş bir şehir yaşantısının, İran'daki özgün bir görüntüsü olabilir. Eğitim kurumlarının bu türden yapılarla içiçe oluşu, işlevi zenginleştirip, dinamizm katan bir örüntü.

İran bir devrim ülkesi olmasından ötürü zihinlerimizde büyük meydanları ile yer ediyor. Biz, rehberimizin gadrine uğrayıp meşhur *Özgürlük (Azadi) Meydanını* otobüs camından da seyretmiş olsak, tarihî kentlerin meydanlarını görme şansını yakaladık. Meydan, İslam şehirlerinde törensel bir hüviyet taşımaktan çok, ticaret, ziyaret, dinlenme, spor gibi

pek çok işlevin bir arada olduğu bir kentsel unsurdur. Tabi, daha çok kentin büyük camilerinin, abidvi yapılarının kenarında yer alırlar. İran'da meydan mefhumunu bizden çok daha ehemmiyetli bir konuma yükselten, Şii geleneğine yüklü bir biçimde gelen ve her yıl ahaliden on binlerin katıldığı törenler olsa gerek. Kamusal işleve sahip bu büyük meydanlar örneğin İsfahanda Nakşı Cihan, Yezd'de Emir Çak-

mak bu geleneğe matuf olarak büyük dini törenlerin yapıldığı alanlara dönüşüyor. Özellikle Hz. Hüseyin radiyallahuanhın ve Şühedayı Kerbela'nın yad edildiği törenler, bunların başlıcalarını teşkil ediyor. Bu yalnız, kentin büyük birtek meydanında gerçekleşen bir tören değil; aynı zamanda kenti var eden her bir mahallenin kendi meydancıklarında da yaşatılan bir gelenek. Dolayısıyla, cami'nin dışında; ancak, mahallenin-kentin dışında olmayan bir toplumsal hadise, ahalinin bizzat katılımı ile gerçekleşmiş oluyor. Böylesi törenler örneğin bir stadyumda değil; her mahallenin katılım gücünü simgeleyen kimi işaretlerin de kullanıldığı bir nevi avluda cereyan ediyor. Bu işlevin dışında haftalık ibadet olan Cuma namazının kentte tek bir Cuma camiinde kılınması da, büyük bir avluya sahip şehrin ulu camisinde, büyük bir sosyal aktivite alanı ortaya çıkarıyor. Bu camiye, kentin banliyölerinden insanlar otobüslerle geliyor. Dolayısıyla, cemaatin teveccühüne göre, Cuma Camii (Cuma Meydanı da denilebilir)'ne çıkan sokaklar kapatılıp girişlerinde ciddi güvenlik tedbirleri söz konusu olabiliyor.

Akşam vakitleri çok daha aktif bir kullanım alanına dönüşen kent meydanlarında, gündüz vakti, tarihî dokuyu parçalı görmenize neden olan, büyük boşluklar yok olup, uygun olan her köşe insanların kullanımına açılmış oluyor. Yeşil doku ile irtibatı kesilemeyen insanlar, eğer kentin bağlık ve bahçelik yerlerine (Örneğin Tahran'da Derbent, Şiraz'da

Bağ-ı İrem) gitmemişlerse bu meydanlardan emin bir biçimde istifade edebiliyorlar. Polisin, dilencinin ve işportacının göze çarpmadığı bu meydanlar gece aydınlatmaları ile apayrı bir keyfin yaşandığı mekânlara dönüşüyor.

İran'da tarihi camilerin nasıl kullanıldıklarına ilişkin bir fikir sahibi olmak zor. Çünkü gördüklerimizin tamamı ya restorasyon halinde ya da tamamen müze olarak kullanılmakta idi. Sadece şu hususun dile getirilmesi gerekebilir. İslam mimarisini tevhid eksenli olarak, bir İstanbul çözümlemesi sayabileceğimiz tek merkezî kubbe ile sınırlanmayacağını İran camilerinde görebiliyorsunuz. Zira 17-18. yüzyılda yapılan camilerde bile son derece incelikli, coğrafya ve iklimle çatışmayacak bir yaklaşımla ulu cami formunda abidelerle karşılaşmak mümkün. Bizde merkezî kubbe ile yapılan düşünsel serüvenin, İran'ın büyük kapıları ve serapa çini dış cephe kaplamalarında yapılıp yapılmadığını insan merak ediyor doğrusu.

Son olarak, aslında en önemli olan; ancak, turist gözü ile çok az müşahede şansı yakaladığım, İran'da mesken yapısı üzerinde durmak isterim. Bütün bir Akdeniz çukurundan başlayıp, Orta Asya steplerine uzanan coğrafyanın merkezinde yer alan İran'ın geleneksel mesken tipinin avlulu ev tipinden farklı olması elbette düşünülemez. İran evini bu geniş iklimde ayırt eden en temel unsur, çöl iklimi geniş düzlüklerin el vermesi ve buna ticari hayatın verdiği zenginliğin katkısı ile yüksek oranlar ve örneğin bir Muğla ya da Semerkant evinden çok daha gösterişli eyvanlar olduğunu söyleyebiliriz. Sokaklara sağır duvarların ardından nadiren seçebildiğimiz küçük ölçekli meskenlerde dahi, avlunun eyvan örtüsünü taşıyan sütun başlıklarının, bütün bir Pers, Helen, Sasani ve İslam etkisini taşıyan motiflerini taşıyor olması, en basit yapılarda bile tezyinî detayların görülebileceğini gösteriyor. Özellikle Yezd şehrinin, çamur kaplı dar sokakları, bu avlulu evlerin içinde geçen hareketli hayatın rengini pek dışarı vermeyen,

serin koridorlar olarak tebarüz ediyor. Bu dar sokakların sosyal hayata imkân tanınması çok zor. İşte yukarıda belirttiğimiz meydan ve meydancıklar, cami avluları bu işlevi yükleniyor. Dahası, tarihsel olarak çeşme kültürünün olmadığını düşündüren bu mahallerde, evlerin geniş avluları ya da çölden gelen suların toplandığı bir sarnıcı barındıran serin ve geniş sedirlere sahip bodrum katları, yüksek bir komşuluk münasebeti ile bu hayatı besliyor olmalı. İran mesken mimarisini yalnızca gözlem olarak son derece etkileyici bir iç mekânla, dışarıdan ise, küçük kubbe ya da arı kovanı formundaki çatıları ama en karakteristik olarak da, Rüzgar bacaları ile tasvir etmek mümkün. Gerçekten, son derece teknolojik ama bir o kadar da riskli klimalarımızla, ılıman bir iklimde sıcaklarla bir türlü barışamayan insanlar olarak, yüzyıllar öncesinin bu tabii çözümü olan rüzgar bacaları, çöl ortasında çok akıllıca bir çözüm olarak bize yansıyor. Normal bir bacadan hayli yüksek ve rüzgarın geliş istikametine göre konumlanmış büyük ek yapı unsurundan gelen temiz hava, evin en alt katındaki havuzlu kısımda toplanıp, odalara tabii rüzgar hareketi ile dağılıyor. Mesken telakkisinin modernleşme ile birlikte dibe vurduğu bir dünya da hayatla var olan mimari hem görselliği hem de işlevsel çözümleri ile modern insanı her yerde büyüleme gücüne sahip. Burada en büyük tehlike, bu görkemin yalnız tek bir unsuruna odaklanarak, devşirilebileceği kanaatini taşımak, onu var eden sosyo-ekonomik örüntüyü ihmal etmek dahası toplumsal ahlakın mimariye ve kente bir haklar manzumesi sunmuş olduğunu ihmal etmek. Bu ihmalin bir örneği olması düşüncesi ile Yezd'deki gösterişli konaklama mekânımıza ilişkin biz de oluşan tasavvurların nasıl hatalı olabileceğinden bahsetmeliyim. İran'a has, geçmişte nasıl bir nüfusu barındırdığını bilmediğim ama bugün rahatlıkla, elliye yakın misafirin barınabildiği geniş konaklar, bugün rahatlıkla otel olarak kullanılabilir. Bizim coğrafyamızda bu ölçekte konakların

olmaması ya da olanların günümüze ulaşmaması bir yana, var olan sivil yapıların bu gayelerle kullanılması, çoğu kez bir evin işlevsel olarak parçalanmasına neden oluyor. Çünkü, özellikle Karadeniz, İstanbul, Balkanlar hattında, böylesi bir iç avludan bahsetmek olanaksız. Mesken işlevlerini içten parçalamamız gerekiyor. Bu sözleri, Safranbolu'da böylesi bir otelde kalmış biri olarak söylüyorum. Fakat evin otele dönüşmesi bütün parçalanmaya rağmen yine bir anlama tekabül ediyor. Ancak, Yezd'deki otelimizin mimari olarak karşılığı bizde ancak tarihî han veya medreselerde mevcut. Şimdi, bir müteşebbisin burada var edilen egzotizmden etkilenip, pazarlanabilir turistik bir meta olarak, iş hanlarımızı ya da medreselerimizi, otel-lokanta vs. amaçlarla yeniden işlevlendirdiğini düşünelim. Geriye bu yapıların örüntülediği bir şehir değil, yeniden tanımlanmış bir turizm dekorundan öte bir şey çıkmayacaktır. İşte, algı ve okumada nüksedebilecek böylesi bir tehlike de mevcut.

Mekânın Peşinde: İran Gezisinde ILEM Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Lütfi Sunar ve yönetim kurulu üyeleri ile.

Kısa zamanda, adeta görüp geçtiğimiz İran'ın şehirleri hakkında elbette daha pek çok şey söylenebilir. Ancak daha cesur bir yazıyı, bütünsel bir bakışa sahip olacağımız yeni bir seyahate bırakalım.

Yeni Eğilimler Seminerleri

İnsan ve toplum; zaman içerisinde değişebilen, bir takım dış etkilere evrilebilen birer olgudur. Bu değişiklikler, sosyal dokunun en küçük yapı taşı olan "birey"den başlayarak sosyal hayatın her kademesinde ve hatta devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde de kendini göstermektedir. Yani yaşanan dünya, bütüncül bir dönüşüme uğramaktadır.

İçinde yaşadığı dünyayı dönüştüren ve bununla birlikte kendi de dönüşen insanlık, yaşanan dönüşümü gündemden güne farklı bakış açılarıyla açıklamaya ve irdelemeye çabalamaktadır. Sosyal Bilimler de söz konusu değişimden etkilenmekte ve yaşananları farklı perspektiflerle açıklamaya çalışmaktadır.

İlmi Etüdler Derneği, söz konusu dönüşümü ve bu dönüşümün Sosyal Bilimler'de yarattığı etkiyi görebilmek için "Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler" üst başlıklı seminer programına Güz-2012 döneminde de devam etti. Bu kapsamda Psikoloji, İletişim ve Medya Çalışmaları ve Uluslar arası İlişkilerdeki yeni eğilimler mercek altına alındı.

■ Psikolojide Yeni Eğilimler

Prof. Dr. Halil Ekşi, 11 Ekim 2012

Değerlendiren: Fatma Betül Demir

İlem Bünyesinde düzenlenen Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler Seminerleri'nin Psikoloji Konulu semineri Prof. Dr. Halil Ekşi'nin sunumuyla gerçekleştirildi. Psikoloji'nin Felsefe ve Tıp' dan ayrılarak bilim haline geldiğini söyleyen Ekşi Psikoloji'nin çoğulcu bir bilim olduğunu ifade ediyor. Bunun tezahürlerini Psikoloji içerisindeki farklı ekollerde görmek mümkün. Halil Ekşi sunumuna Psikoloji tarihinde yer alan 5 temel ekolü birer fotoğraf karesiyle anlatarak başlıyor. Bu ekoller; Davranışçılık, Psikanaliz, Hümanist, Biyolojik ve Bilişsel Yaklaşımlar. Bu ekollerin ayrışması hala Psikoloji içerisinde tartışmaları sürmekte

olan temel problematlere verdikleri yanıtlarla yakından ilişkili. İnsan davranışlarının kaynağında çevrenin mi yoksa kalıtımın mı olduğu sorusuna davranışçılar çevre cevabını verirken; biyolojik ve hümanistik yaklaşımlar kalıtım cevabını vermektedir. Günümüzde en yaygın olan yaklaşımlardan biri olan Bilişsel Yaklaşım ise kalıtım ve çevrenin ortak olarak davranışın kaynağında yattığını söylemektedir. İnsanın özgür iradeye sahip olduğu mu yoksa belirlenmiş bir varlık mı olduğu sorunsalıda çevre-kalıtım problematiğinin devamı mahiyetindedir. Davranışçılar çevrenin, psikanalistler bilinçdışının, biyolojik yaklaşımı benimseyenler ise genlerimizin kurbanı olduğumuzu söylemekte Ekşi'ye göre. Psikolojinin hangi kıstaslara göre normal-anormal ayrımını yaptığı süregelen tar-

tışmalardandır. Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın beşinci baskısı olan (DSM-5) 'in yayınlanma tarihi olarak 2013 beklenmekle birlikte 18 senedir üzerine çalışılıyor olması normal-anormal ayrımının zorluğunu gösterir niteliktedir. Psikolojinin biyolojik yaklaşımda fen bilimlerine yaklaştırılmaya çalışılması da psikolojinin fen bilimi mi yoksa sosyal bilim mi olduğu tartışmasını diri tutmaktadır. İnsanı tanımlayan genelgeçer kuramsal modellere ulaşıp ulaşılamayacağı ise evrensellik- çeşitlilik problematiğini ortaya çıkarmaktadır. Psikoloji' de ekollerin ortaya çıkışının Zeitgeist (Zamanın Ruhü) 'dan ayrı olamayacağını söyleyen Ekşi buna örnek olarak Freud'un kuramını oluştururken enerjinin korunumu kanunundan yola çıktığını söylüyor. Freud'un kuramında da libidinal enerji yok olmamakta insanın farklı gelişim evrelerinde beden farklı bölgelerinde yer değiştirmektedir.

Halil Ekşi bu şekilde Psikoloji'nin kısa bir tarihçesini ve problemlerini sunduktan sonra yeni eğilimlerden öne çıkanları aktardı. Pozitif Psikoloji, Nörobilim olarak Psikoloji (Nöropsikoloji), Evrimsel Psikoloji, Kültürler arası Psikoloji ve Transpersonal Psikoloji. Değişik bilinç durumları ve aşkınlık deneyimlerini, insan bilincini, zihnini anlamak ve psikolojik rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmak üzere bir terapi yöntemi geliştiren Transpersonal Psikolojinin diğer eğilimlerden farklı olarak üniversitelerde ders olarak okutulmadığını ifade eden Ekşi, Türkiye temsilciliği olarak 2005 de Mustafa Merter'in öncülüğünde Benötesi Psikolojisi Derneği 'nin kurulduğunu söylüyor. Temellerini hümanistik yaklaşımdan alan Pozitif Psikoloji, Psikolojinin çok fazla anormal üzerine yoğunlaştığını ve negatif üzerine çalışıldığını ifade ederek insanın güçlü, olumlu yönlerini anlamaya ve geliştirmeye hiç çalışmadığı temel tezinden hareket eder. Seligman'ın öncülüğünde bilimsel araştırmalar çerçevesinde

bir Pozitif Psikoloji yapılırken bunun bozulmuş şeklinin yaşam koçluğu olduğunu ifade ediyor Halil Ekşi Hoca. Evrensellik- çeşitlilik tartışmasından çıkan çeşitlilik sonucu ise bunu kültüre bağlayarak kültürler arası psikoloji alanında çalışmalar yapılmasını sağlamıştır.

Yöneltilen bir soru üzerine bir çok farklı eğilim olduğunu kendisinin öne çıkanları anlattığını ifade eden Ekşi özet olarak, Psikolojinin teorik olarak çeşitlilik gösterdiğini, hem kalıtımın hem çevrenin davranışı etkilediği fakat hangisinin ne oranda et-

Prof. Dr. Halil Ekşi

kilediğiyle ilgili tartışmaların sürdüğünü, bireyin dünya tecrübesi ve deneyiminin son derece subjektif olduğunu, psikolojinin sosyo-tarihi bağlamda gelişen bir bilim olduğunu ve davranışın tek bir nedene bağlanarak açıklanamayacağını söyledi. Ebbinghaus' un 'İnsan varolduğu andan itibaren insanı anlama çabası vardı.' sözünü alıttıyan Ekşi Modern Psikoloji 'nin bunu bilimsel boyutuyla yaptığını söyleyerek konuşmasına son verdi.

■ Medya ve İletişimin Tarihsel Serüveni ve Yeni Eğilimler

Dr. Hediyeullah Aydeniz, 14 Kasım 2012

Değerlendiren: Ahmet Toklucuoğlu

Medya ve İletişim Çalışmalarında Yeni Eğilimler semineri ile İLEM’de, tarihsel-toplumsal bağlamı ve tarihsel serüveni, tartışma alanları, akademik çalışmaların durumu başta olmak üzere medya ve iletişim çalışmaları konuşuldu. Medya ve iletişim çalışmalarına yönelik olarak daha önce İLEM’de *Medya ve Toplum* başlığı ile eğitim programı seminerleri de vermiş olan Dr. Hediyeullah Aydeniz bu seminerde, medya ve iletişim çalışmalarının tarihsel-toplumsal bağlamına dikkati çekerek Türkiye’deki medya ve iletişim çalışmalarını analiz etti. Yarım yüzyılı geçkin bir geçmişe sahip Türkiye’deki medya ve iletişim çalışmalarının yapısal karakterinin analiziyle bu alandaki yeni eğilimlerin neler olduğuna dair bir sunum gerçekleştirdi.

Dr. Hediyeullah Aydeniz seminerde, medya dediğimiz olgu veya kurumun tarihsel-toplumsal bağlamını, modernite, ulus-devlet, bilgi ve enformasyon üretimi, bilginin toplumsallaşması ve ticarileşmesi unsurlarını hatırlatarak Batı toplumlarındaki ve Türkiye’deki konumunu ele alarak sunacağını ifade ederek başladı sunumuna. Aydeniz seminer süresince buradan hareketle, medya ve iletişimin tarihsel serüvenini irdeleyerek günümüzde bu çalışmaların hangi düzlemlerde sürdüğünü ve mevcut durumunu ele aldı.

Medya ve İletişim’i bir arada kullanmamızın sebebi, akademik ve kurumsal olarak medyanın ve iletişimin kendi içerisinde çok geçişken bir yapıya sahip olmasıdır. Medya ve İletişim çalışmalarının Türkiye’de yaklaşık 50 yıllık bir tecrübesi vardır. 1950’li yıllardan başlamak üzere İstanbul Üniversitesi bünyesindeki çalışmalar meslek eğitimi ve pratiği üzerinden gazetecilik eksenli yürütülürken

1965’te Ankara Üniversitesinde Mülkiye (SBF) bünyesinde kurulan Basın Yayın Meslek Yüksekokulu ile başlayan çalışmalar, iletişime ilişkin kuramsal çalışmaların Türkiye’ye taşınmasını sağlamıştır. 1950’li yıllarda *gazetecilik*, 1960’lardan 1980’lere kadar *haberleşme*, 1990’larda da *iletişim* kavramının medya ve iletişim çalışmalarında merkezi kavram olarak kullanıldığı görülmektedir. Öncesinde özel gazetecilik okulları ve enstitü ve sonrasında basın yayın yüksekokulu bünyesinde Ankara’daki çalışmalar istisna tutulursa meslek eğitimi üzerinden varlığını sürdüren akademideki çalışmalar, 1990’lı yılların başlarında bu alandaki yüksek öğretimin fakülte düzeyinde yapılmasıyla medya ve iletişimin tüm alanlarını kapsayacak şekilde yürütülme-ye başlanmıştır.

Medya veya İletişim sosyolojisi dediğimizde ister istemez 19 yüzyıla gitmek zorunda kalıyoruz. Bu dönemde, Ulus devlet isimli yeni bir siyasal yapı oluşuyor. Ulus devlet; dil-kültür-tarih, hatta din ve düşman birliğinde türdeşliğin sağlandığı bir toplumsal yapıdır. Bu toplumsal yapı ve bunun örgütlü hali olan modern ulus devletin de iki önemli bilgi ve enformasyon kurumu var. Bunlardan birisi üniversite diğeri ise medyadır. Üniversite sistematik bilgiyi üreterek ve onun aktörlerini yetiştirerek kuşaklararası iletişim sağlar. Medya ise anlık-gündelik-aktüel haberleşmeyi sağlayan bir işlev görür. Bilgi ve enformasyon üretimi, dağıtımı ve yaygınlaştırılması açısından üniversite ve medya çok önemli bir yere sahiptir.

Medya ve üniversite kurumsallaşmasını 1800’lü yılların sonunda tamamlamıştır. Bu süreçten sonra üniversitelerde gazetecilik başta olmak üzere medya ve gazetecilik araştırmalarına başlanmıştır. Örneğin, Amerika’ya göç eden göçmenleri sisteme dahil etmek noktasında özellikle gazetecilik alanında ilk araştırmalar-çalışmalar yapılmıştır.

I. Dünya Savaşı propaganda başta olmak üzere bu araştırmalar ve çalışmalar için çok önemli bir dönemdir. Bugünkü iletişim müktesebatımızı ve formasyonumuzu dayandırabileceğimiz yer ve dönem, 1920'li yıllardan başlayarak 1930 ve 1940'lı yıllarda Frankfurt okulu başta olmak üzere diğer okullar olmuştur. İletişim kuram ve modellerinin gelişimi ikinci dünya savaşı ortamında ve koşullarında ortaya konulan çalışmaların savaş sonrası ortamda sosyal bilim literatürüne aktarılmasıdır. Bu iletişim modellerinin odak noktası, merkezden üretilen bir mesajın herhangi bir bozulmaya ve kesintiye uğramadan hedef kitleye ulaşması ve bir davranış değişikliğine yol açmasının sağlanmasıdır.

İletişimin müstakil bir disiplin olduğuna dair bir kanaat hakim görüştür. Böyle olmasa, fakülte düzeyinde bir kurumsallaşma olmazdı. İletişimin bir çalışma alanı olmanın ötesinde birçok disiplini bünyesinde barındıran bir akademik çalışma (iletişim bilimleri) zemini olduğu da kabul edilmektedir. Ancak bunun bir disiplin olmanın ötesinde bir çalışma alanı olduğunu söyleyen görüşler de güçlü bir yaklaşım olarak vardır. Birçok disiplinin keşişim noktası olan iletişim bilimleri tanımlanırken zikredilen disiplinler ve çalışma alanları, iletişime dair tartışmaların birçok sosyal ve beşeri, hatta mühendislik bilimleri ile irtibatlı olduğunu görebilir: Felsefe, Tarih, Coğrafya, Antropoloji, Toplumbilim, Ekonomi, Siyaset bilimi, Psikoloji, Biyoloji, Sibernetik-bilişsel bilimler.

Türkiye'de medya ve iletişim çalışmalarında ilk akademik çalışmaları yapan örnek isimler Ünsal Oskay, Nermin Abadan, Oya Tokgöz, Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan vd isimlerden oluşmaktadır. Birikim dergisi ise bu alanda akademi dışı olarak ilk makalelerin yayınlandığı bir kanal olarak dillendirmiştir. Türkiye'de iletişim fakültelerinin kurulması ise 1990'da başlamaktadır.

Türkiye'de İletişim Fakülteleri, başta Gazetecilik, Reklamcılık ve Halkla İlişkiler ve sonrasında Radyo Televizyon ve Sinema olmak üzere bu bölümler daha çok medyaya personel yetiştirmek üzere operasyonel amaçla kurulmuşlardır. Meslek eğitimi açısından 1948'de İstanbul'da bir gazetecilik okulu açılmıştır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi bünyesinde gazetecilik bölümü açılmıştır. Şu an Türkiye'de 58 tane iletişim fakültesi var ve her yıl 10.000'in üzerinde mezun veriyor fakat halen

Dr. Hediyeullah Aydeniz

iletişimin kuramsal olarak bilimsel omurgasının Türkiye'de oluştuğunu söylemek güçtür. 1979'da Televizyonla Eğitim Fakültesi olarak bir fakülte dahi kurulmuştur. Bu alandaki ilk süreli yayın denilebilecek çalışma, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesindeki basın yayın yüksek okulunun çıkardığı Yıllıktır. Akademik bir dergi olarak ilk çalışma ise aynı zamanda bu alandaki ilk fakülte

olan Eskişehir Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesinin çıkardığı Kurgu dergisidir.

Türkiye’de basın ve medya alanlarına dair ilk çalışmaların yapıldığı yerler olarak hukuk fakülteleri de önemlidir. Basın hukuku, basın ahlakı hatta medya sosyolojisi alanlarında hukuk fakültelerinde önemli çalışmalar yapılmıştır. İktisat fakültesi ve siyasal bilimler fakültesinde de önemli derecede medya ve iletişim çalışmaları yapılmıştır. Özellikle siyasal sisteme katılım gibi konularda siyaset bilimi, medya ve iletişimle ilgilenmiştir. Edebiyat fakültelerinde özellikle medya tarihinde dil, düşünce ve biyografi gibi alanlarda medyaya ilişkin çalışma konuları oluşmuştur. İletişime yönelik çalışmalar özellikle iki alanda yapılmaktadır, bunlardan bir tanesi siyasal araştırmalar yani seçmen tercihlerine yönelik araştırmalar ve diğeri ise piyasa araştırmalarıdır. Bu alanda yapılan çalışmalar ise özellikle Türkiye’de iletişim fakülteleri yerine daha çok özel sektör eliyle yürütülmektedir.

Türkiye’de iletişime yönelik akademik çalışmalar sosyal bilim enstitüleri üzerinden yürütülmektedir. Medya ve iletişim çalışmaları maalesef daldan dala atlayan bir görünüme sahip. Türkiye’de iletişim çalışmalarına ilişkin en önemli oluşumlardan birisi de yabancı misyon temsilcileri ve vakıfların destek verdiği çalışmalardır.

Aydeniz değerlendirmelerini eğitim alanındaki yeni eğilimlere de değinerek tamamladı. Medya, tüm alanlarda olduğu gibi okul ve eğitim düzeninde de ciddi dönüşümler oluşturmuştur. TESEV ve SETA gibi sivil-düşünce kuruluşlarının da medya bağlamında önemli çalışmaları var. RTÜK ise özellikle radyo ve televizyon araştırmaları bağlamında Türkiye’de medyaya dair ciddi çalışmaların yapıldığı kurumlardan birisidir.

■ Uluslararası İlişkilerde Yeni Eğilimler

Öğr. Gör. Muzaffer Şenel, 20 Aralık 2012

Değerlendiren: Ahmet Köroğlu

İLEM Yeni Eğilimler Seminerleri dizisinin sonuncusu “Uluslararası İlişkilerde Yeni Eğilimler” başlığı ile 20 Aralık 2012 tarihinde İLEM’de gerçekleştirildi. Uluslararası ilişkiler disiplinin Türkiye’de ve Dünya’da tarihi seyrinin ele alındığı ve son dönemlerde tartışılan konulara alternatif bir şeyler üretilip üretilmediğinin masaya yatırıldığı seminer özellikle uluslararası ilişkilere meraklı ve bu alanda eğitim yapan ilgililer açısından önemli ve bir o kadar da ufuk açıcı bilgiler içermektedir.

Şehir Üniversitesinden Öğretim Görevlisi Muzaffer Şenel tarafından verilen seminerde Şenel ilk olarak Türkiye’de uluslararası ilişkiler eğitimine dair bazı istatistiksel bilgiler vererek seminere başladı. Türkiye’de üniversitelerde uluslararası ilişkiler bölümlerinin ortaya çıkışı, kaç üniversitede bu bölümün hangi adlar altında açıldığı, kaç öğrencinin yıllık olarak eğitime alındığı gibi bilgilerin yanında bu bölümlerde hangi derslerin verildiğine dair bazı bilgiler de aktarıldı. Konuşmacı tarafından bazı nesnel veriler paylaşıldıktan sonra konuşmacıya göre, aslında genel olarak bakıldığında Türkiye’de uluslararası ilişkiler disiplininin zayıf olduğu ve bunun da biraz disiplinin Amerika’da doğup orada gelişerek, tamamen bir Amerikan disiplini olarak ileri gelmesinden kaynaklandığı belirtildi. Buna en iyi örnek olarak ise uluslararası ilişkilerin temel derslerinden biri olması gereken Uluslararası İlişkiler Teorisi dersinin Türkiye’de neredeyse bir avuç insan tarafından verildiğini belirtmekle beraber genelde alana dair literatürde Türkiye’nin zayıf yönüne de dikkat çekildi. Bununla beraber her geçen yıl gerek bölüm olarak gerekse de öğrenci kontenjanlarındaki artışın da masaya yatırıldığı seminerde buna rağmen birçok bölümün hoca bulamaması sıkıntısı

nedeniyle kapanma aşamasına geldiği de vurgulanmış oldu.

Türkiye’de uluslararası ilişkiler eğitimine dair ma-lumat kısmından sonra ise uluslararası ilişkiler disiplinindeki tartışmalara dair daha teorik kısma geçildi. Şenel genel olarak bakıldığında uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde 4 ana tartışmadan bahsedebileceğini ve bir beşincisinin imkânını olup olamayacağını belirtti. Muzaffer Şenel’e göre şu ana kadar kabul gören dört ana tartışma: 1.) Liberalizm-realizm tartışması 2.) Gelenekselcilik-davranışsalcılık tartışması 3.) Neo- neo tartışmaları ve son olarak ise pozitivist/rasyonalist – post-pozitivist/post realist tartışmadır. Şenel’e göre birinci tartışma aslında uluslararası ilişkiler teorisinde çok klasik ve üzerinde çokça konuşulan bir tartışmadır. Özellikle 1. Dünya savaşından sonra idealizm tartışmaları ve daha sonrasında ise realizm tartışmalarından sonra ancak daha alternatif tartışmaların ortaya çıktığı uluslararası ilişkiler disiplininde gerek İngiliz ekolüne yakın gelenekselci ekol ve gerekse de Amerikan Sosyal Bilimlerinin etkin olduğu davranışsalcılık ekolü ve bunlardan sonra ortaya çıkan neo-neo tartışmalarının hep-si uluslararası ilişkiler disiplininin metodolojisine dair çalışmalardır. Şenel bunların metodolojik kalmalarından ve derinlikli olmamalarından dolayı çok da fazla bir değişiklik sunamadıklarını belirtmiş ve asıl epistemolojik tartışmanın dördüncü tartışma ile beraber ortaya çıktığını vurgulamıştır. Dördüncü tartışma ile beraber aslında yapılmak istenen tekrardan “Aydınlanma”ya dönülmesi ve Batı düşüncesinin temel kabullerinin tartışılmaya açılması, bu paralelde de bu tartışmaların uluslararası ilişkiler disiplinindeki yansımalarının ele alınmasıdır. Tüm bu tartışmaların aslında 2000’lerden sonra özgünlüğünü kaybettiğini belirten Şenel son olarak 2000’li yıllardan sonra yeni yönelimlerin olup olmadığını veya olup olamayacağı tartışmaya

Öğr. Gör. Muzaffer Şenel

açtı. Şenel’e göre özellikle 2000’lerden sonra dört tane ana eğilim ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlar 1.) Küresel Siyaset teorisi, 2.) “Çevreden” yükselen uluslararası ilişkiler, 3.) Odak Dağılması ve son olarak “Klasığı Yeniden Düşünmek”tir. Tüm bu yönelimler aslında uluslararası ilişkiler disiplininde yeni tartışmaları beraberinde getirecek heyecan verici tartışmalardır. Sadece Batı’da değil Türkiye de dâhil olmak üzere birçok farklı yerlerde yapılmaya baş-lanan bu tartışmalar, uluslararası ilişkileri anlamak ve Dünya’da olup bitenleri yorumlamak açısından daha farklı perspektifler de sunmaktadır. Şenel bu dört farklı eğilimi ayrıntılı olarak ele aldıktan sonra her halükarda bu disiplinde izlenmesi gereken yöntemlere dair de bazı ipuçları da verdi. Ona göre uluslararası ilişkiler disiplini artık “Aydınlanma”nın ötesine geçmeli ve modernitenin tanımladığı birey ile yüzleşerek insanı tekrardan tanımlamalıdır. Bunun dışında bu disiplinin şu ana kadar olduğu şekilde sadece Batı ile sınırlı kalmaması ve Batı-dışı alanla da ilişkinin artması gerekmektedir. Son olarak ise üzerinde önemle durulması gereken nokta bu disiplinin de tüm insanlık tecrübesini göz önüne almak zorunda olduğu gerçeğidir.

Dizi Seminer

Disiplinlerarasılığın İmkânı?

Günümüzde bilim dünyasında bir anlayış/yaklaşım olarak disiplinlerarasılık birçok akademisyen/araştırmacı tarafından gittikçe daha fazla gündeme getirilmektedir.

Bunda disiplinlerarası yaklaşımın muhtelif alanlarda çalışmalarını sürdüren akademisyenler için, ele aldıkları meselelere daha bütüncül/kapsamlı /farklı yönleriyle bakabilme imkânı sunduğu inancının etkisi büyüktür.

Ancak meselelere bütüncül ve çok yönlü bakabilmek adına benimsenen disiplinlerarasılığın esasında mahiyetinin ne olduğu, sınırlarının nereye kadar uzanabildiği, gerçekten bir meseleye bütüncül bir şekilde bakabilmeyi/vakıf olabilmeyi ve çözüm üretebilmeyi sağlayıp sağla(ya)madığı ise üzerinde durulması/ele alınması gereken önemli soru işaretleridir.

Aksi takdirde bu soru(n)lar hakkıyla ele alınmadan yapılacak olan disiplinlerarası çalışmalar, ele alınan meselenin basit eklektik araştırmalardan öteye gitmemesine neden olabilir.

Bu seminer dizisinde, bir yöntem olarak disiplinlerarasılığın mahiyetinin ne olduğu, insan bilimlerinde meselelere bütüncül ve çok yönlü bakabilmek adına ne tür imkanlar sunduğu, sınırlılık(lılık)larının neler olduğu, kuramsal tartışmalar ve ampirik örnekler çerçevesinde ele alınacaktır.

■ Disiplinlerarasılığın İmkânı ve Sınırları

Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı, 17 Kasım 2012

Değerlendiren: Latif Karagöz

Disiplinlerarasılığın İmkânı başlıklı seminerler dizisinin ilk oturumu İstanbul Şehir Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Abdulha-

mit Kırmızı'nın Disiplinlerarasılığın İmkânları ve Sınırları başlıklı konferansı ile başladı.

Abdulhamit Kırmızı konuşmasına disiplinlerarasılığın tarihsel olarak ortaya çıkışına değinerek başladı. 1930'larda bilimde birlik(unity of science) iddiasıyla disiplinlerarasılığın ortaya çıkışına dair ilk atılımlar ortaya çıkmış, daha sonrasında da özellikle 1960'ların sonlarındaki öğrenci hareketleri ile disiplinlerarasılık çok güç kazanan bir alan haline gelmiştir. Kırmızı'ya göre 1980'ler disiplinlerin yeniden kendi alanlarına çekildiği, disiplinlerarasılığa dair açılımların son bulduğu bir dönem olarak kendini göstermiştir. 2000'lerle beraber bu tartışmalar yeniden güncel hale gelmiş, disiplinlerarası çalışmalar çok fazla tartışılır ve görünür olmaya başlamıştır.

Modern disiplinlerarasılık çalışmaları ile postmodern disiplinlerarasılık çalışmaları arasında mahiyet

Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı

İtibariyle farklılık olduğunu belirten Kırmızı'ya göre 1970'lerdeki modern disiplinlerarasılık çalışmaları disiplinleri ortadan kaldırmaya yönelik iken, postmodern disiplinlerarasılık çalışmaları farklılık/heterojenlik vurgusu ile farklı disiplinler arasında irtibat/işbirliği kurarak yeni disiplinlerin ortaya çıkışını teşvik eden bir yapıya sahiptir.

Kırmızı, bilimsel çalışmalardaki disiplinleri aşma çabalarının, 20. yüzyılda diğer alanlardaki paradigma değişimlerine oldukça benzer olduğunu ifade etmiştir. Kırmızı bu arayışların ortaya çıkmasında kendisini toplumdaki üniversite anlayışına meydan okuma, üniversite ile toplum arasındaki uçurumu kapama endişesinin de etkili olduğunu ifade etmiştir.

Kırmızı, Bilim Devrimi'nden sonra meydana gelen değişimler, doğaya parçalı ve nesne olarak bakışı beraberinde getirip, amprisizmin gelişimine neden olmuş; doğadaki gerçekliğin bölünüp parçalanarak incelenebileceği fikri ortaya çıkmaya başlamıştır. Aydınlanma dönemi ile birlikte ise bilginin tamamen yeniden tasnifi ve yeni bir düzene sokulması hamleleri ortaya atılmıştır. Bu durumu Kırmızı'ya göre bilginin dağılma/parçalanma sürecini desteklemiştir. Bacon ve Descartes ile başlayan bu faaliyetler, Comte ile birlikte "bilimselcilik" olarak varlığını sürdürmüştür.

Konuşmasının devamında bilgi anlayışındaki bu parçalanmayı önlemeye yönelik olarak ortaya atılan multidisciplinary, interdisciplinary, cross-disciplinary ve transdisciplinarity gibi kavramların ortaya çıkışını ele alan Kırmızı'ya göre, bu kavramlar arasında bazı farklılıklar olsa bile disiplinlerarasılık (interdisciplinarity) bunların hepsini kuşatan, onları ortak bir paydada buluşturan bir kavramdır. Dolayısıyla bütün bu arayışların temel meselesi, disiplinlerin sınırlarını aşp farklı uzmanlıkları bir araya getirmek, bilginin bilinen/ana akım organizasyonunda değişim meydana getirmektir.

■ Tasarım Delili: Bilim-Din-Felsefe İlişkisi

Doç. Dr. Dr. Caner Taslaman, 1 Aralık 2012

Değerlendiren: Bünyamin Sağman

İçinde yaşanılan dünya ve evren muhteşem bir düzen ve düzeneğe sahiptir. Tarihin her evresinde insanlar bu muhteşem düzeni var eden bir yaratıcı aramış ve bunun hakikati bulma noktasında bir çıkış noktası teşkil ettiği fikriyle bu konuya eğilmişlerdir. Modern dönem ile birlikte bu tarz deliller popüleritesini yitirmişken yaklaşık son elli yıldır bu konu bilimsel ilerleme ile birlikte tekrar gündeme gelmiştir.

Bu konu üzerinde çalışmalarını sürdüren Caner Taslaman, İLEM'in "Disiplinlerarasılığın İmkânı?" başlığı ile başlattığı seminerlerin ikincisi olan "Tasarım Delili: Bilim-Din-Felsefe İlişkisi" başlıklı sunumuyla İLEM konferans salonunda dinleyicilerle buluştu.

Seminere ilk soru olarak "Hangi bilim, hangi din?" sorusu ile başlayan Taslaman, ardından bilim ve din arasındaki ilişkiye dair ortaya konulan üç farklı yaklaşımı ele aldı:

Birinci yaklaşıma göre din ve bilim çatışmaktadır. Bu genel olarak ateistlerin savundukları bir görüştür. İkinci yaklaşım ise birim ve din ayrı alanlardır; bu nedenle de aralarında herhangi bir temas yoktur görüşünü savunmaktadır. Son olarak ise bilim ve

din arasında verimli bir ilişki olduğunu savunan bir yaklaşım mevcuttur. Taslaman bu üç yaklaşım içersinden üçüncüsünün en makul olduğunu ve kendisinin de bu yaklaşımı benimsediğini belirtmiştir.

Aynı zamanda Caner Taslaman 'akıllı tasarım' yerine 'tasarım' kavramını kullanır. Çünkü tasarım kavramı ile daha kökensel bir düşünceye atıf vardır. Yani bunun içine Aquinas'tan İbn Rüşde ve hatta Aristo'ya kadar giden bir akış vardır. Akıllı tasarım ifadesi ise Amerika'daki evrim teorisine karşı çıkan bir grubun özel adı haline gelmiştir. Ayrıca tasarım delilini konuşmak için evrim teorisini kabul edip etmemek diye bir görüşe gerek yoktur.

Taslaman'a göre, "Tasarım delili (teolojik delil) ile varlıklardaki düzen ve gayesellik gibi unsurlardan yola çıkılarak bu varlıkların Tasarımcısı'nın varlığına ve bu Tasarımcı'nın kudreti, bilgisi, hâkimiyeti gibi sıfatlarına ulaşılır. Kısacası, tektanrılı dinlerin savunduğu Tanrı'nın birçok sıfatı tasarım delili ile temellendirilir. İslam felsefesinde "gai ve nizam delili" olarak da ele alınan bu delil sadece felsefenin değil teolojinin de alanına girer."

Ateistlerin bu delil karşısında ürettikleri şey ise her şeyin tesadüfen oluştuğu ve evrenin ezeli olduğu şeklindeki görüştür. Onlara göre ahlak, haz gibi öğeler veya hisler ise bir halüsinasyondan ibarettir. Ancak İslam felsefecilerinin yaklaşımı ise çok daha mantıklı bir zemine oturmaktadır. Özellikle batı düşüncesinin Kindî ve Gazali başta olmak üzere İslam felsefecilerine atıflar yapmaları Onların argümanlarının gücünü de gösterir niteliktedir. En önemli argüman belki de 'evrenin başlangıcı zamanın da başlangıcı argümanıdır ki bu argüman tesadüfi bir şekilde oluşacak olan bir ontolojik evren düzeninin de olamayacağını kuvvetli delilidir. Bir başka argüman ise "sonsuz kadar sayılamaz ve geriye doğru sayılamaz" paradoksudur. Genel olarak teizmin ateizmden daha güçlü argümanları olduğu genel bir kabuldür.

■ Edebiyatın İnsan ve Toplum Bilimleri İle Olan İlişkisi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih Uslu, 8 Aralık 2012

Değerlendiren: Bünyamin Sağman

Kendi dar alanlarında sorulara cevap veremeyen disiplinler, diğer disiplinler ile bağ kurup, onların yöntemlerini ve verilerini kullanırlar. Günümüzde popüler olan bu konuda çok dikkatli olmak, sorulara cevap vermek için konuda basitliğe düşmemek lazımdır.

Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri kendi arasında hayat bulan bölümlerdir. Disiplinler arası bağ kurmak bir tarafa kendi içindeki bölümlerle bile karşıt durumdadır (eski-yeni edebiyat gibi).

Bu konuda ilk olarak "Edebiyat neyin bilgisini verir? Edebiyat ne öğretir? Edebiyat bilgisi bilimsel midir?" gibi sorulara cevap aramak lazımdır. Ondan sonra ise "Edebiyata bakarak psikoloji, sosyoloji, tarih... hakkında bir şeyler söylenebilir mi?" ya da "Farklı disiplinlerin yöntemleriyle edebiyat değerlendirilebilir mi?" diye sorgulamak lazımdır.

Edebiyat, diğer disiplinleri daha doğrusu hayatı temsil eder; yansıtmaya dayalıdır ve modele yani topluma bağlıdır. Bu yüzden diğer disiplinlerle arasında bağ kurulabilir.

Edebiyatın en çok irtibat kurduğu alan tarihtir. Belli bir tarihsel bilgi edebiyat ile anlatılabilir. Fakat edebiyatın kurmaca olduğunu yani kişisel görüşlerin yansıtılabileceği unutulmamalıdır. Bu noktada ise akla "Peki, tarih hakikat midir?" sorusu gelir ama bunu cevap verecek olanlar edebiyatçılar değildir.

19.yy. romanları, 'Edebiyat, tarihi bilgiyi taşıyabilir' fikrini oluşturmuştur. Örneğin Karl Marx, halkın tarihi öğrenmesi için romanı önemser ve Balzac'ı çok beğenir.

Sosyolojik açıdan baktığımızda edebiyatın, toplumun bilgisini vermesi görüşü hâkimdir. Yazılan her edebî eserin toplumdan izler taşıdığı söylenir ve buna Balzac'ın "İnsanlık Komedyası" külliyyatı

örnek olarak verilir. Balzac seksen ciltlik bu külliya-tında her tür ‘Fransız’ı kahraman olarak işler.

Yazarlar toplumda oluşan yeni tipleri eserlerinde iş-leyerek, sosyolojik yapı hakkında bilgiler verebilir. Bu konuda Türk edebiyatının en başarılı yazarların-dan birisi Ahmet Mithad Efendi’dir. Felatun Bey ile Rakım Efendi, Osmanlı toplumunda oluşan “yanlış Batılılaşma” kavramını anlatan ve sosyolojik bakış açısıyla okunabilecek bir romandır.

Tabii ki edebî eserin bir de, kendisinden bağımsız düşünülemez, üreticisi vardır. Bazı eserleri in-celerken onun üreticisinin psikolojisi hakkında da fikirler yürütülmesi gerekmektedir. Bu konuda Freud ileriye giderek “İnsan şair yazarken rüya halinde olabilir mi?” diye sorar.

Edebi yazının üreticisi, yazarken ne kadar metne hükmeder bilinmemektedir. Namık Kemal’in İnti-bah romanının satır aralarına bakıldığında, onun arzularının ve korkularının da esere yansıdığı an-laşılır. Bunun yanında başta Tevfik Fikret olmak üzere birçok edibin psikolojilerinin eserlerine yan-sıdığı gözlemlenmiştir.

Kısacası edebî eser tek başına değildir. Yazan, ba-san ve okuyanlar ile bu şahısların çevrelerini dü-şündüğümüzde birey ve toplumla iç içe, etkileşim hâlinindedir.

Edebi eserlerde birçok dinî motif gözlemlenebilir. Bunun nedeni, dinin insan ve hayatın içinde bulun-masıdır. Ayrıca kimi yazarlar da dinî arayışlarını eserlerine yansıtmıştır.

Edebiyat ile sinema da birbirini geliştirmesi ve de-ğiştirmesi yönünden bağlantılıdır. Birçok edebi eser sinemaya aktarılmıştır. Bir yandan tanınma ve anlaşılma konusunda katkı sağlansa da eserin akta-rımındaki değişikliklerin zararı olabileceği de söz konusudur.

Edebi eserlerde toplumun ekonomisi hakkında da bilgiler edinmek mümkündür. Özellikle 19.yy

romanlarından Osmanlı’daki iktisadi değişimler ve oluşan kapitalist düzen hakkında çıkarımlarda bulunulabilir. Yine “Yazı makinesi” sıfatlı Ahmet Mithad’ın eserlerine bakıldığında ekonomik de-ğişimlerin insanı nasıl etkilediği anlaşılabilir. Genel olarak o dönem yazarları ürün bedelleri (özellikle köle ticaretinde) hakkında bilgilere değinirler.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih Uslu

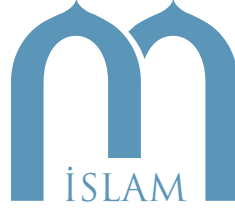
Hukuk söylemseldir ve tarih boyunca değişebilir. Bu değişimleri edebi eserlerde gözlemlenmek müm-kündür. Hatta eserlerde bu kanunlar sorgulanabilir ve halkın bakış açısı da öğrenilebilir...

Edebiyatın disiplinler arası bağlantılarını gördük-ten sonra tekrar sormak lazım; “Edebiyat nedir?”. Edebiyat, her şey olmak isteyen insanların ürettiği bir şeydir. Bu yüzden saldırganıdır. Edebiyat için sın-ırların açılması sorun değildir ama diğer bilimler için tehdit unsuru taşıyabilir.

İsmet Özel’in de dediği gibi “Edebiyat farklı bir bil-me biçimidir”. Diğer alanlara eleştirel mesafe kura-bilmeyi sağlar.

Edebiyatın tanımı yapılamaz, demek yanlış olur; onun sınırlarını çizmek zordur. “Edebiyat ile hayatı, insanı, toplumu dinliyoruz.” demek doğrudur.

Dizi Seminer

İLİM GELENEĞİ SEMİNERLERİ

İslam düşüncesi, ilk günden bu yana bilgi ile ilişkisini hakikat zemininde kurmuştur. Ayrıca insanın yaratılış itibarıyla yerini tayin eden, eşyaya ve olgulara yaklaşımına bir istikamet kazandıran yönüyle vahiy bu düşüncenin merkezindedir. Yeryüzündeki vazifesini bilen insan haiz olduğu bu kabiliyetle dünden bugüne ilmin hakkını vererek ‘tarihi yapan’ ve yönlendiren konumunda ola gelmiştir. İslam düşünce mirasının bu yönüyle keşfedilmesi; oradaki dinamizm ve ufku bugüne intikal ettirilmesi bu bağlamda elzemdir. İLEM bu kaygıyı bir vazife bilerek, alanında ehil kişilerin sunumuyla gerçekleşen bir seminer dizisinde İslam İlim Geleneğinin Bugüne Aktarılması yönünde bir adım atmış; hem tebliğciler hem de bu hususta kafa yoranlardan fikri mahsulleri devşirme yoluna gitmiştir.

Prof. Dr. Mevlüt Uyanık

“Modern Bilim Karşısında Çağdaş İslam Düşüncesi” başlığıyla ‘İslam İlim Geleneği Seminerleri’nin ilk sunumunu gerçekleştiren Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mevlüt Uyanık, bu başlıktaki gibi karşılaştırmalara aslında pek de sıcak bakmadığını vurguladı. Uyanık’a göre, Hz. Âdem (a.s.)’den beri var olan İslam, herhangi bir dinin yahut düşüncenin antitezi olamaz. Sadece, yatay düzlemde ilerleyen bir inanç mevcuttur ve bu sistemindeki kırılmalara dikey müdahaleler söz konusudur. Gerek Batı düşünce tarihi gerek Doğu düşünce tarihi gerekse medeniyetler tarihini, bu dikey müdahalelerin uzantıları olarak okumamızda fayda vardır. Aksini öne çıkardığımız takdirde,

komplekse girmiş şahıslardan “Sokrates peygamberdi.” gibi aşırı yorumlar duyabilmemiz muhtemel bir hâl almaktadır.

Sunumu süresince Uyanık'ın değindiği ve günümüz İslam/ilim düşüncesine ciddi manada tesir eden birtakım olumsuzluklar vardı. Bunların bazıları Uyanık'ın getirdiği çözüm önerileriyle birlikte şu şekildedir: İslam âlimleri her devirde medeniyet fikirlerini, ilimler tasnifi yaparak ortaya koymuşlardır. Oysa bugün böyle bir çalışma gerçekleştirmediğimizden dolayı ilim-disiplin ayrımı bile yapamamaktayız. Çözüm olarak bizden önceki âlimlerin metotlarından istifade edebiliriz. Çoğu ilahiyatçı, ekonomi-politikten habersiz totaliter bir üst dil oluşturmakta. Bu kısır döngüden kurtulmak içinse, İlkçağ tarihini ontolojik yönden değil politik olarak okuma yoluna gidilebilir. Resmî paradigmalara, kendilerini dayatma bakımından ‘cedel’e benzetilmektedirler. Oysa cedel, hakikati ortaya çıkarmaktan çok, karşı tarafı susturmak içindir. Bu sıkıntıyı aşabilmek için de, doğru nereden gelirse gelsin önyargısız bir şekilde kabul etmek demek olan ‘burhan’ yöntemi kullanılabilir. Bilim için de en sağlıklı yöntem, burhan yöntemidir...

Sayın Mevlüt Uyanık, bu gibi problem ve çözüm önerileriyle güzel bir açılış yaparken, bizler dizinin bir sonraki semineri olan “İslam İlim Geleneğinin Yorumlanmasında Sünnetin Rolü” başlıklı sunumu beklemeye koyulduk.

Ve beklediğimiz gün geldi, bizler, Şehir Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Halit Özkan'ı ağırladık. Kendisi, İslam ilim geleneğinin teşekkülü açısından çok önemli bir dönem olan hicrî ikinci ve kısmen üçüncü asırdaki fakihler ve muhaddisler açısından çok merkezi bir konum teşkil eden “amel” konusu etrafında yapılan tartışmaları masaya yatırdı. Özetle şunlardan bahsedildiğini söyleyebiliriz:

Bugün bizler, İmam Malik'in hicrî ikinci asırda, gerek nakillerin/hadislerin sıhhatinin denetlenmesi gerekse çeşitli fıkhi hükümlerin temelini oluşturması açısından “amel-i ehl-i Medine” olarak bilinen Medine ehlinin uygulamalarına çok önem atfettiğini konuya dair yapılan yüzlerce çalışma aracılığı ile çok iyi bilmekteyiz. Ancak hicrî ikinci asırda Medine şehri dışında ve İmam Malik haricindeki fakihlerin de aynı veya benzer bir anlayışa sahip olup olmadıkları sorusu ve cevabı hakkında hemen hemen bir şey bilmiyoruz. Özkan'ın gerek doktora çalışmasında geniş bir şekilde gerekse bu seminer çerçevesinde muhtasar bir şekilde ortaya koyduğu üzere aslında hicrî ikinci asırda *emsâr* olarak nitelenen İslam dünyasındaki ilim merkezlerinde (Kufe, Medine, Şam gibi) yaşayan ve dönemin önde gelen fakihlerinin hemen hemen hepsi (*fukahâ-i emsâr*) (Ebu Hanife, İmam Muhammed, Evzai gibi) İmam Malik'in Medine amelini atfettiği değeri kendi beldelerinin amelini/geleneğine atfetmiştir. Bu anlamda kendi bölgelerinin amelini/geleneğine fikhî düşünceleri içerisinde yer verme vâkiası İmam Malik'e has bir olgu olmaktan ziyade dönemin meşhur fakihlerinin bir ortak paydasıdır. Bu ortaklıktan hareketle fiiliyata yönelik nice yo-

Yrd. Doç. Dr. Bedri Mermutlu

rumlamalar yapılabileceğinin altını çizen Özkan, bu gibi seminerlerin daha da artması temennileriyle sözlerini noktaladı.

İlmi Etüdler Derneğinin İhtisas Çalışmaları kapsamında gerçekleşen ‘İslam İlim Geleneği Seminerleri’ dizisi, Uludağ Üniversitesinden Yrd. Doç. Dr. Bedri Mermutlu’nun “**Medrese Geleneğinin Günümüze Aktarılmasının İmkânları**” başlıklı sunumuyla tamamlandı.

Sunumunda öncelikli olarak medrese kurumunu ortaya çıkaran sebepler üzerinde durarak, medreselerin erken dönem İslam coğrafyasında nasıl vücut bulduğunu anlatan ve tarihsel olarak geçirdiği süreçleri tahlil eden Mermutlu, değerlendirmelerini, medrese kurumunun günümüze bakan yönleri üzerinde yoğunlaştırdı.

Çağdaş eğitim sisteminin günümüzde önemli krizler yaşamakta olması ve modernleşme sürecindeki eğitim reformlarının tesiri altında bulunan medreselerin, ıslah süreci tamamlanmadan tarihe karışmış olmaları, Mermutlu’nun çıkış noktası olarak değerlendirilebilir. Kültürel anlamda, toplumun yeni bir insan tipi ortaya çıkarmayı hedeflemesi ve

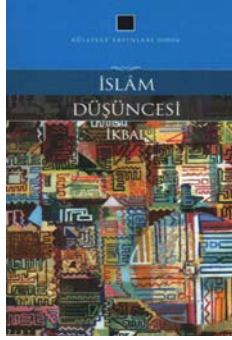
bunun için gerekli kurumsallaşmaların, medreseler örneğinde olduğu gibi, ürünleri ile yüzleşilmeden muhalif politikalarla derdest edilmeleri, Türk eğitim tarihinin önemli bir sürekliliği olarak karşımıza çıkıyor. Tam bu noktada Osmanlı ‘medrese’lerinin kapatılarak, “modern” eğitim kurumları lehinde bir ilerleme siyasetinin cumhuriyet elitlerince tercih edilmesi, vizyoner bir tutum olarak gözüke de, geçen yıllar ve eğitim-siyaset kulvarlarının kesiştiği bu kesitin sürekliliğini yitirmemesi, soru işaretlerinin yirmi birinci yüzyılın bu ilk çeyreğine kadar sürmesine yol açtı. Bu bulanıklığa, medrese olgusunun âli ilimlerle tesis olmuş yapısının tarihsel sürecinde son derece profesyonelce yaşadığı ayrılmaları öteleyerek, yeni cumhuriyet siyasetinin dinle kurduğu problematik ilişki eklendiğinde sağlıklı bir tartışma zeminine kavuşmak bir hayli güç oluyor. Bu bağlamda Mermutlu’nun öne çıkardığı İmam Hatip Liseleri (Mektepleri, Okulları) türünden teşebbüslerin, ülke gündeminde bu analizi var etmekten uzak bir siyaset nesnesi olmaları sebebi ile biricikliği ile birlikte yeterli argümantasyonu sunmaktan uzak kalıyor. Bugün, akademinin aşamadığı, dil, din, yöntem gibi sorun alanlarının, medrese dünyası ile sahil düzeyde bir ilişkiyi engelliyor oluşu, mevcut analizlerin yine bu alanlara teksifini gerekli kılıyor.

Katılımcıların, sorduğu sorularla zenginleşen seminer, İlim Geleneği Seminerleri içerisinde hayli dikkat çekici konusu ve Bedri Mermutlu Hoca’nın yetkin anlatımı ile önemli tartışmaların açılmasına ve konu ile ilgilenenlerin külliyetli bir konuda vazıh bir bakış açısı kazanmalarına vesile oldu. Medreselerin zengin birikimiyle; bugünün akademisine, eğitim politikalarına tesir eden bir değer olması için ise bu seminerlerin devamına ve fazlasına ihtiyaç var gibi gözüküyor.

■ **Muhammed İkbâl, *İslam Düşüncesi*, Der. ve Çev. Yusuf Kaplan, Külliyyat Yayınları, İstanbul, 2012**

Değerlendiren: Ahmet Akif Ekşi, *İLEM Eğitim Programı II. Kademe Öğrencisi*

Medeniyet buhranı ve fikir tikanıklığının nasıl aşılabileceği sorunlarına paralel olarak, İslam medeniyetinin ve İslam düşüncesinin temel meselelerinin kavranmasına ve yeni açılımlara imkân tanınmasına katkıda bulunulması amaçlanarak derlenen işbu kitap, yazarın farklı zaman ve mekânlarda yayımladığı makale, dergi ve yayınların en mutena bölümlerinden müteşekkildi.

Kitabın ilk kısmı olan 'Siyasi ve sosyal düşünce' sonrasında, 'İlim düşüncesi', 'Felsefi ve tasavvufi düşünce' başlıkları altında kitabın ikinci ve üçüncü kısmını ihtiva eden bölümlerde, İslam düşüncesinin temel özellikleri ve sorunları, özlü bir şekilde özetlenememiştir. İslam medeniyeti buhranından kurtuluş noktasına ışık tutan ilk bölümdeki somut anlatımlara kıyasla okuyucuyu, terminolojik bombardımana maruz bırakacak nitelikte akademik anlatımı haiz metinler, kitabın dil tutarlılığı yönünden bütünlüğü sağlayamamaktadır. Hegel, Nietzsche ve McTarget gibi Batılı filozofların, avama hitap etmeyen düşünce ve yaklaşımlarının, bir de İslam felsefesi ve tasavvuf düşünceleriyle karşılaştırılması, okuyucunun, kitabın başından itibaren sürdürdüğü ilgiliyi koruyabilmesini imkânsızlaştırıyor.

İslam medeniyetinin büyük bir kriz yaşadığı zaman diliminde yazılan bu metinler içerisinde, hem İslam medeniyetinin fikir bunalımının nasıl aşılabileceğine hem de İslami siyaset ve hukuk yapısının nasıl bir şekilde revize edileceğine dair özgün ve ufuk açıcı tartışmalar oluşturmaya çalışacağız. Kitabın ilk kısmını oluşturan 'Sosyal ve Siyasi Düşünce'

bölümündeki derlemelere değinmemiz, bu anlamda isabetli olacaktır. Önemli noktaların -tekrar hatırlanması açısından- bir kere daha okunmasının yazarın kastını anlamayı kolaylaştıracaktır.

"Budizm, Hristiyanlık ve Mecusilik'e göre, kainatın ve insan mahiyeti veya tabiatına ilişkin olarak geliştirilen temel ön-varsayımların kısaca ve özlü bir şekilde şöyle formüle edilebileceğini görüyoruz:

Tabiatta bir çile / ıstırap mevcuttur ve insan bir birey olarak kötüdür. (Budizm)

Tabiatta günah denen bir olgu mevcuttur ve günahın izi, insan için ölümcül bir mukadderat tayin eder. (Hristiyanlık)

Tabiatta bir mücadele hükümfermandır; insan, birbiriyle mücadele eden güçlerin bir alaşımıdır ve sonunda mutlaka hükümran olacak olan iyilik güçlerinin yanında saf tutarak kendisini özgürleştirebilir. (Mecusilik)

Gerçek şu ki, İslam, kainata bir hakikat olarak bakar ve sonuç itibarıyla de kainatın ihtiva ettiği hakikati kabul eder. Günah, ıstırap, yeis ve mücadele kesinlikle gerçektir; ama İslam, kötünün/şerrin, kainatın zaruri bir özeliği olmadığını bildirir bize. Kainatta mevcut olan her şey Allah'a mahsustur ve görünüşte yıkıcı ve tahripkar tabiat güçleri, bu güçleri anlama, idrak etme ve onları kontrol etme gücüyle teçhiz edilen insan tarafından, hakkıyla kontrol edilebilir-se hayat kaynağı olur."¹

1 İslam Düşüncesi, s. 51-52

İstikrarlı Çalışma Nitelikli Başarı

Bahar 2013 İLEM İhtisas Programı Çalışmaları

Lisansüstü çalışmacılarına ilmî destek sunabilmek gayesiyle iki dönemdir çalışmalarını sürdüren İLEM İhtisas Programı, akademik çalışmalara değer katan programlarıyla 2013-Bahar dönemi için de hazırlıklarını sürdürmektedir. Bu program, dersler, okuma grupları ve atölye çalışmalarından teşekkül etmektedir.

Alanlarında uzman hocalarımız tarafından gerçekleştirilen dersler, bir sonraki dönemde de atölye çalışmasına dönüşerek katılımcıların eğitim sürecinde aktif rol almaları sağlanıyor. Bu çalışmalarla ayrıca, katılımcıların akademik çalışmalardaki tecrübeleri arttırılarak bilgiye ulaşma ve sistematik olarak bilimsel bir araştırma üretmeleri hususundaki tecrübelerine katkı sağlanıyor.

Konuyla ilgili olarak 2012-Güz döneminde gerçekleştirilen 'Çağdaş Siyaset Felsefesi', 'İktisat Felsefesi', 'İslam ve Sekülerleşme' ile 'Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları' derslerimizin, yeni dönemde 'atölye çalışması' olarak devamlılığı planlanmaktadır.

Bu derslerimizin bıraktığı boşluğu da; Sayın Tunçay Başoğlu'nun sunacağı 'İslam Eğitim Tarihi', Tarkan Oktay'ın sunacağı 'Yerel Yönetim Yapıları ve Politikaları', Yalçın Çetinkaya'nın sunacağı 'Müzik Diliyle Medeniyeti Okumak', Cem Keskin'in sunacağı 'Dilbilim Meseleleri: Dil, Zihin, Toplum, Kültür ve Tarih' ve Vahdettin Işık'ın sunacağı 'Modern Dönem İslam Düşüncesi' dersleriyle doldurmayı planlamaktayız.

Önemle üzerinde durduğumuz ve diğer çalışmalarımız kadar verimli olduğuna inandığımız okuma gruplarımızda da önemli çalışmalar gerçekleştirmeye devam edilecektir. Güz döneminde okumalara başlayan bazı gruplarımız, çalışmalarını kaldığı yerden devam ettirirken, Sayın Süheyyb Öğüt'ün yürüteceği 'Sosyal Teori/Žižek Okumaları' ile birlikte tarihten sosyolojiye, felsefeden İslam ilim geleneğine kadar muhtelif alanlarda muhtevisiyata sahip okumalarımız, yeni bir renk kazanacaktır.

Ders olarak başlayıp atölyeye dönüşen çalışmalarımız olduğu gibi, okuma grubu olarak çalışmalarına başlayıp atölye çalışmasına evrilen programlarımız da mevcut olmaktadır. Maksat, daha nitelikli ve içten çalışmalarla programların kalitesini arttırmak, olarak düşünülmektedir.

Atölyelerin Sırrı

Katılımcıların grup olarak birbirleri ile kurdukları müspet ilişkileri güçlü ve dinamik tutmalarının yanı sıra katıldıkları programlar kapsamında gerçekleştirdikleri azimli ve istikrarlı çalışmalarla şekillenen atölye çalışmalarımız, her dönem nitelikli bir artış göstermektedir.

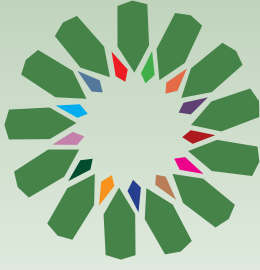
Her dönem oluşturulan ders ve okuma gruplarının atölyeye dönüşmesi, derneğimiz açısından katılımcılara sunulan önemli bir hizmet olarak telakki edilmekte ve katılımcıların akademik çalışmalarda kendilerini geliştirebilmeleri açısından ortam sağlamayı hedeflemektedir.

İLEM olarak, program hazırlamakta gösterdiğimiz gayret ve hocalarımız aracılığı ile verdiğimiz hizmet kadar, programımızı tercih eden lisansüstü çalışmacılarının da akademik olarak gelişmeye açık olmaları atölyelerimizin oluşması konusunda önem arz etmektedir.

Ders ve okuma gruplarının atölyeye dönüştürülmesindeki nitelikli çalışmalarda var olma azminin yanı sıra buna imkân sağlamamızdaki en büyük etken, aldıkları eğitimlerle belli seviyeye gelen akademisyenlerin araştırmalarına katkıda bulunmak ve atölye çalışmalarını kapsamında gerçekleştirilen araştırmalarda nitelikli çalışmalar ortaya koymalarına imkân vermektir.

Yeni kurulacak olan atölye çalışmalarımızın yanı sıra bir önceki dönemde gerçekleştirilen Ortadoğu Politikaları ve Tarih gibi atölye çalışmalarımız da nitelikli ve üretken çalışmalarına kaldığı yerden devam etmeyi hedeflemektedir.

Yar. Doç. Dr. Murat Şentürk ile iki dönemdir çalışmalarını sürdüren 'Şehir Çalışmaları Atölyesi' katılımcıları da, artık bir ürün ortaya koyabilmek gayesiyle, dernek merkezimizdeki fiili çalışmalarına nokta koymuş bulunmakta ve gerçekleştirmeyi planladıkları makale sunumları için hazırlıklarına devam etmektedirler.

II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi

6 - 8 Mayıs 2013 - Bursa

Geçen yıl Konya'da birincisini gerçekleştirdiğimiz Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nin (TLÇK) bu yıl ikincisini düzenlemenin onurunu yaşıyoruz. Lisansüstü çalışmalar yapan araştırmacıların, uzmanların ortak dil ve yöntem geliştirmelerine imkân ve zemin sağlamayı amaçlayan Kongremiz Konya'da büyük ilgi görerek önemli bir başarı elde etti.

İkincisi 6-8 Mayıs 2013 tarihlerinde Bursa'da gerçekleşecek olan Türkiye'nin tek lisansüstü çalışmalar kongresi, İlmî Etüdler Derneği (İLEM), Uludağ Üniversitesi Türk Devletleri ve Akraba Toplulukları Araştırma Merkezi'nin (TÜDAM) ve Bursa Büyükşehir Belediyesinin işbirliği ile gerçekleştirilecek.

II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Türkiye'de benzeri olmayan bir kongre olma özelliğiyle de büyük önem taşıyor. Türkiye'deki özgün akademik üretim sorununu aşmaya yönelik kuşatıcı yaklaşımları teşvik eden kongrede, lisansüstü çalışmaların niteliğinin artırılması yönünde ortaya konan çabalara katkı sağlamaya bu yıl da devam edilecek.

Sosyal bilim çalışmalarında önemli bir boşluğu doldurmaya başlayan Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresine, Felsefe, Sosyoloji, Tarih, İlahiyat, Edebiyat, Psikoloji, İktisat, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, İletişim, Mimarlık, Hukuk ve Eğitim alanlarından, belirlenen alt konu başlıklarında bildiriler kabul edildi.

Ayrıca kongremiz kapsamında Geçmişten Geleceğe Bursa özel bir oturum için de bir çok disiplinden araştırmacı Bursa merkezinde önemli konulara değinilecek.

Geçen yıl gerçekleşen başvurunun iki kat arttığı gözlenen Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi ülke çapında seçkin ve nitelikli çalışmaları 6-8 Mayıs tarihinde Bursa'da bir araya getirmek için çalışmalarını yoğun olarak sürdürüyor.

Kongre'ye ait diğer detaylar için www.tlck.org.tr adresini ziyaret edebilirsiniz.

Doç. Dr. Teyfur ERDOĞDU ile,

TARİHYAZICILIĞI ve 'AÇIK TARİHÇİLİK' ÜZERİNE...

Tarih, toplumsal hafızanın bir parçasıdır. Hafızasını yitiren toplumlar ise hata yapmaya mahkûm kalarak süreçlerini tekrar ederler. Peki, Tarih Yazıcılığı bunun neresindedir? Tarih yazımı toplumsal algıyı nasıl etkiler. Siyasi mekanizmalar ve tarih yazıcılığına dair olan anlayışlar tarih yazımını nasıl etkiler. Tüm bu etkiler tarihi öğrenmemizde bize ne gibi dezavantajlar verir. Ve tarih yazımında yeni bir yöntem: "Açık Tarihçilik" tüm bunları Doç. Dr. Teyfur Erdoğan ile konuştuk.

Röportaj: Zekai Eroğlu

Bir tanımlama yaparak başlayalım isterseniz; ana hatlarıyla "tarih yazıcılığı" nedir?

Tarihyazıcılığı, tarihinin geçmiş zaman ile girdiği ilişkiden doğacak ürünün başlangıcından bitim anına kadar olan geçirdiği süreçtir, kısaca. Bu tamamen öznel bir süreçtir. Tarihinin bir hadiseye merak salmasından veya merak salmadıysa eğilmesinden başlar ve tarihçi açısından eserine koyduğu son nokta ile tamamlanır. Tarihinin, hiçbir zaman bulunduğunu iddia edemeyeceği geçmiş zaman hakikatının peşinde koşarken ve onu yazıya/söze dökerken yaptığı ameliyeye tarihyazıcılığı deriz. Çıkan ürüne ise tarih çalışması, araştırması, eseri. Söze dökerek tarih inşası mümkündür, dedim. Yazının olmadığı veya olsa da sözlü kültürün hâkim olduğu ya da tarihinin içinde bulunduğu bu süreci yazı yerine

sözle ifade etmek istediği zamanlarda söze dökerek tarihyazıcılığı yapması mümkündür. Belki buna tarihyazıcılığı demek garip görünebilir. Haklısınız. Bu yüzden belki tüm bu sürece anlatacak tabir tarih inşası olmalıdır. Demin tarihyazıcılığı süreci tarihçi açısından o tarihinin son noktayı koymasıyla sonlanır dedim. Burada tarihçi açısından kaydını bile rek koyuyorum. Çünkü tarihyazıcılığı veya daha genel bir ifade ile tarih inşası aslında tarihinin eğildiği konuda kendince son noktayı koyması ile bitmez. Bundan sonra tarih ürünü okuyucunun eline geçtiği andan itibaren bu sefer zihinlerde yeniden yazılma, üretilme ve inşa sürecine girer. Zaman içinde hafızalara işlenir, zamanla unutulur, sonra yeniden hatırlanır ve her seferinde yeniden neşvünema bularak o tarih ürünü hemen kaleme alınmasa da yeniden

kaleme alınana kadar sözel ve zihinsel olarak üretilmeye/yeniden üretilmeye mecazi manada yazılmaya devam eder. Kısaca tarihyazıcılığı yaşayan bir organizmadır. Nokta koymalar sadece itibaridir. Hiçbir zaman hiçbir tarih ürününe nokta konulamaz.

Tarih yazımında dikkat edilmesi gereken hususları özetler misiniz?

Çok çeşitli tarihyazıcılığı yöntemleri bulunmaktadır. Ancak hepsinde ortak olarak dikkat edilmesi gereken asgari birkaç hususu belirteyim: Tarihçi mümkün olmadığını bilse bile eserini yazma sürecinde elinden geldiğince nesnel olmaya ve ideolojisinden arınmaya çalışmalıdır; eserinin bir edebiyat ürünü gibi referanstan ve kaynaklardan tamamen arı olmadığını bilmesi gerektiği gibi sadece ve tamamen referanslara ve kaynaklara da muhtaç olmadığını bilmelidir. Muhayyesini kullanma oranı elbette ki tarihçiden tarihçiye değişir ama bir ürünün tarih ürünü olarak sayılabilmesi için muhayyelenin kullanılabilmesi için azami bir oran vardır. Kantarın topuzu kaçmamalıdır. Bu “altın orana” Paul Ricoeur *synthèse l'hétérogène* (gayr-i mütecanis telif/terkip) der. Ayrıntısını merak edenler Ricoeur'ün kitaplarına müracaat edebilirler.

Türkiye'deki tarih yazıcılığını değerlendirmek gerekirse neler söylersiniz? Bu hususta karnemiz nasıldır?

Karnemizin iyi olduğunu söylemek mümkün değil. Düşünün hala Zeki Velidi Togan'ın *Tarihte Usul* kitabının üzerine Türkiye'de tarihyazıcılığı eseri yazılmadı veya en azından ben bilmiyorum. Telif eser verilmesinden geçtim yurtdışında yayımlananları bile doğru dürüst takip etmiyoruz. İnanın mübalağa etmiyorum İngilizce, Fransızca ve Almanca yayınlara baktığımda her ay muhakkak tarihyazıcılığı ile ilgili yeni bir kitap yayımlandığını görüyorum dün-

yada. Makaleleri hiç zikretmiyorum bile. Kitapların bir kısmı eski görüşleri özetliyor veya onları yenden ele alıp tahlil ediyor olsa da geriye kalanlar hakikaten çok ilginç yönlerle temas ediyorlar. Örneğin hafıza tarihi bunlardan biri, rüyaların tarih kaynakları arasında sayılıp sayılmayacağı bunlardan biri, psikotarih bunlardan bir diğeri. Daha niceleri var. Tarihçilerimiz, yaptıkları iş ve süreç üzerine biraz daha paylaşımcı olsalar bu alanda da gelişmememiz için herhangi bir sebep göremiyorum. Sadece tarih eseri üretmesek de aynı zamanda “tarih eseri üretme süreci” üzerine de eserler versek bu coğrafyadan çok dikkat çekici çalışmaların çıkacağına eminim.

Türkiye'deki tarih yazımının siyasal otorite ile olan bağlantısı değerlendirildiğinde, tarih eğitiminin ve tarih bilincinin, toplumun bugünü ve geleceği yorumlaması üzerinde ne gibi etkiler doğurmaktadır?

Tarih eğitiminin etkisi üzerinde tartışmaya lüzum yok. Kesinlikle ve büyük oranda insanın bugünü yorumlanmasında çok etkili izlere sahiptir. Eğitim kurumları ile artık işi kalmayanlar ise kendi geçmişlerindeki tarih eğitiminin izlerini ömürlerinin

Kısaca tarihyazıcılığı yaşayan bir organizmadır. Nokta koymalar sadece itibaridir. Hiçbir zaman hiçbir tarih ürününe nokta konulamaz.

sonuna kadar taşırlar. Verilen tarih eğitimi dışında başka vasıtaların da kişiler üzerinde etkili olduğunu biliyoruz. Yazılı, görsel, işitsel medya gibi. Tarih bilinci ise apayrı bir konudur. Birçoğumuz tarihbilincini kişinin geçmiş zamanı iyi bilmesi olarak algılar ki bu tamamen yanlıştır. Tarihbilinci aslında tarih uğraşısının, tarihyazıcılığının, tarihfelsefesinin, ta-

rihçinin, tarihin, geçmiş zamanın ve üretilen eserin ne demek olduğuna dair sahip olunan şuurdur. Mesela meşhur Voltaire, *Essai sur les mœurs et l'esprit des nations* isimli tarihfelsefesine dair eserini metre-si matematikçi ve fizikçi Émilie de Châtelet'nin tarih uğraşısı hakkında bilgi sahibi olması, şuurlanması için yazmıştır. Kısaca biri geçmiş zamanı iyi bilme-se, geçmiş bilgiler hakkında hatalar yapsa, geçmişini beğenme veya küçümseme bile tarih uğraşısı hakkında ne oranda bilgiye sahipse ve tarihyazımının püf noktalarını ne oranda biliyorsa o kişinin tarih-şuuru o nispette yüksektir deriz.

Günümüzde tarihi konular birçok alanda popüler olmaya başladı. Bununla ilgili olarak neler söylemek istersiniz? Toplumsal tarih bilincinin oluşmasında bunların ne gibi etkisi bulunmaktadır?

İnsanlar doğal olarak geçmişlerini merak ederler. Bu geçmiş ki Cumhuriyet'in 30'lu yıllarından itibaren hep gizlendi, hep sansürlendi. Büyük kopukluklar yaşandı. Günümüz insanının geçmişini öğrenme yolları ise vaktimizin kapitalizm tarafından

Hala Zeki Velidi Togan'ın Tarihte Usul kitabının üzerine Türkiye'de tarihyazıcılığı eseri yazılamadı veya en azından ben bilmiyorum. Telif eser verilmesinden geçtim yurtdışında yayımlananları bile doğru dürüst takip etmiyoruz.

şekillendirildiği gözönünde bulundurulursa kitap okumaktan daha kolay vasıtalara kaydı, o alanlara sıkıştı kaldı, münhasır oldu. Bu yüzden gazete köşeleri, filmler ve diziler bu işe el attılar, revaç kazandılar. Abdülhak Şinasi Hisar'ın sevdiğim bir sözü var. Şöyle diyor: "Gündelik işlerin ağırlığıyla yorulan

zihinler daha ilkel eğlencelere düşkün olurlar; sine-ma insanları tadılması kolay beğenilere dadandırır; gazeteler okurları yüzeysel bir meraka alıştıırır; eskiden kutsal sayılan tarihin bile, romanlaştığını ve bin güçlükle yazılan tarihi hayatların şimdi pek kolaylıkla romanlaştırıldığını görüyoruz..." Evet bu tamamen popülerleşmedir, içinde bol miktarda süflilik de barındırır. Halka uygun, onun anlayacağı tarzda ama nitelikten taviz vermeden iş yapmak için sırtınızı bilimsel, yöntemsel çalışmalara dönmeniz gerekmez. Aksine onlara dayanmalısınız. Bilimsel çalışmalara dayanarak halk için yapılan üretim sürecine *vulgarizasyon* denir. Popülerleşme ise bugün Türkiye'de çokça gördüğümüz gibi tarih uğraşısını ayağa düşürmek demektir. Bu kavramlar hep birbirinin yerine hatalı şekilde kullanılır olmuştur maa-lesef Türkçe'de.

Tarih yazıcılığında yeni bir yöntem geliştirdiniz. Bu yazım tekniğinin getirileri neler olacak?

Evet, bendeniz, nasip oldu sanıyorum dünyada bir ilk olarak sadece tarihyazıcılığına değil mimarlık, edebiyat, toplumsal bilimler gibi bilgisayar başında yapılabilecek tüm bilimsel ve sanatsal faaliyetlere uyarlanabilecek bir yöntem keşfettim. Şu adresten bu yöntemin adımları izlenebilir: (<https://docs.google.com/document/d/14BwwA3ZS1YY5Wnkzoq8Sf04VXvCwt0tPDNxXMMzESgo/edit>) Aslında bu, yazım sürecinde kullanılacak bir aracın imkân verdiği bir yöntem oldu. Google Drive'in (Docs) sahip olduğu özellikler dolayısıyla bir tarih eseri inşa etme, kısaca tarihyazıcılığı sürecinin herkesçe takip edilebilmesine ve yorum yapılabilmesine olanak sağladığımı farkettim ve bu imkânı kullanarak tarihyazıcılığı üzerindeki sonuçları hep birlikte görelim istedim. Çünkü kapalı kapılar ardında "ol dedim oldu" şeklinde her türlü acziyetten, noksanlıktan ve zayıflıktan müstağni ve münezzehmişçesine ortaya konan *tanrısal tarihyazıcılığı* tarzına veya soruldu-

ğunda “*under construction*” şeklinde gizli gizli icra edilen ve her türlü aciziyetinin, noksanlığının ve zayıflığının görülmesini istemeyen mütekebbir tarih-yazıcılığı tarzına karşı insani, şeffaf ve demokratik türden tarihyazıcılığı yapmayı denemek ve bunu okuyucu ile eşzamanlı olarak paylaşmak istedim: Düzelt, ekle, çıkar, yeniden yaz, cümlelerin yerini değiştir, olmadı bir kez daha değiştir, tereddüt ve kararsızlık göster gibi inşa sürecinin tüm bu özelliklerinin okuyucu tarafından hem eşzamanlı olarak hem de “*see revision history*” özelliği sayesinde geriye dönük olarak izlenebilmesine ve yorumlanabilmesine izin veren bu yepyeni tarihyazıcılığı türüne bendeniz *Açık Tarihçilik* dedim. Bu barizdir ki tarihyazıcılığında yepyeni bir araç kullanımından doğan yepyeni bir yöntemdir.

“Açık Tarih Yazıcılığı” ile “ol dedim oldu” mantığını protesto ediyorsunuz. Peki, Açık Tarihçilik ile tarihi belgelerdeki sansürleme ortadan kalkıyor mu?

Bakınız, tarihi belgeleri bilerek sansürleyen birinin yaptığı iş “tarih inşası” olsa da ahlaken sorunlu bir kimse olduğu için ona tarihçi demek mümkün değildir. Bu kişi tarihçinin işini yapmaktadır ama tarihçi değildir. Aynen bir şarlatanın, bir sahtekârın hazık bir tabipmişçesine Vahşi Batıda ilaç yapıp satması gibidir bu. Geliştirdiğim Açık Tarihçilik yönteminin farklı getirileri (avantaj) ve götürüleri (dezavantajları) vardır: Burada sadece olumsuzluk doğurabilecek yönlerini söyleyeyim isterseniz: Tarihçi kendini olduğundan daha becerikli, daha zeki göstermek isterse gizli gizli hazırladığı bir metni burada herkesin gözü önünde sıfırdan inşa ediyormuşçasına yazarak süreci bir gösteriye (*show*) çevirebilir. Yine çalışması esnasında izleyicilerin varlığı onu manevi olarak baskı altına alabilir. Farklı düşünüyor olsa veya yorgun olsa dahi yazmaya devam edebilir ve belli türden cümleler kurmamaya özen gösterebilir. Henüz herhangi bir yerde basılmamış olan ve buraya akta-

Doç. Dr. Teyfur Erdoğan

Abdülhak Şinasi Hisar’ın sevdiğim bir sözü var. Şöyle diyor: “Gündelik işlerin ağırlığıyla yorulan zihinler daha ilkel eğlencelere düşkün olurlar; sinema insanları tadılması kolay beğenilere dadandırır; gazeteler okurları yüzeysel bir meraka alıştırrır; eskiden kutsal sayılan tarihin bile, romanlaştığını ve bin güçlülle yazılan tarihi hayatların şimdi pek kolaçlıkla romanlaştırıldığını görüyoruz...”

rılan fikirlerin çalınma düşüncesi de ayrıca tarihçiyi endişeye sevk ederek bu araçtan optimum istifade edilmesini engelleyebilir. Aslında bu yersiz bir endişedir. Çünkü yazılanların ve yapılan tüm değişikliklerin “history” uygulaması ile kayıt altına alındığı ve bu sayede telif haklarının korunduğunu söylemeliyim. Yine tarihyazıcılığının insanileşmesi yolunda yararlı neticeler vermesi beklenen bu yöntem tarihçinin kibrini (*ego*) de arttırabilir. “*Ben kimseyi takmadan ve kimseden çekinmeden yazarım*” tavrını sergileyebileceği uygun bir sahanlık (platform) haline dönüşebilir. Tüm bunlara rağmen bu yöntemin iyi niyetli tarihçiler tarafından işletildiğinde tarihyazımının demokratikleşmesine ve insanileşmesine olan katkısının yüksek olduğunu düşünüyorum.

Türkiye demokratikleşme trendinin yükseldiği bir dönemden geçiyor. Birçok alanda demokratikleşme isteniliyor. Açık Tarihçilik ile tarih yazımındaki demokratikleşmeyi biraz açar mısınız?

Türkiye’de alışık olduğumuz tarihyazıcılığı ürünleri olan tarih eserlerinin neredeyse her cümlesi kesin hükümler içeren noktalı cümlelerden müteşekkildir. Tarihçilerimiz yargıçlar gibi çalışmaktadırlar. Okuyucu da belki bunu talep etmektedir. Okuyucu rahatlamak için kesin bilgiler görmek ister. Bu tabiidir. Oysa tarih eserlerinde sunulanlar sadece tarihçilerin kanaatlerinden ve tekliflerinden ibarettirler. Bu ayrıntılı bir mevzudur. Ama kısaca söyleyeyim kesin hükümler neticesi noktalı cümleler yerine sadece veya büyük oranda soru işaretleri ile biten bir tarih eseri inşa etmek de mümkündür. Bendeniz bunun

“Ben yazdım oldu, ben söyledim oldu” tarzı bir yazım bugün tarihçiliğimize hâkimdir. Oysa Açık Tarihçilik’te tarihçinin bugüne kadar takına geldiği bu tanrısal tavır tüm yazım sürecinin ifşa olması dolayısıyla çözülmeye uğramakta, paramparça olmaktadır.

tecrübesini Osman Hamdi Bey’in Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Deneme başlıklı kitabımda yapmayı çok istiyorum. Sadece bu şekilde de tarih yazılabileceğini göstermek için bu tarzı deneyeceğim. Bunun aksi yani noktalı yazım aslında okuyucunun talebi ve tavrı karşısında tarihçilerin mütehakkimane tavır takınmalarına yol açmaktadır. “Ben yazdım oldu, ben söyledim oldu” tarzı bir yazım bugün tarihçiliğimize hâkimdir. Oysa Açık Tarihçilik’te tarihçinin bugüne kadar takına geldiği bu tanrısal tavır tüm yazım sürecinin ifşa olması dolayısıyla çözülmeye uğramakta, paramparça olmaktadır. Bu sayede eşzamanlı olarak yazım aşamalarına müdahil veya en

azından şahit olan okuyucu da tarihçinin kendi gibi tereddütler, acizyetler, noksanlıklar, gecikmeler gösteren bir “insan” olduğunu görecektir. İşte bu tarihçinin elinde tuttuğu varsayılan tüm büyüü ve sihrî uçuracaktır ki bu tam da tarihyazıcılığında demokratikleşme ile istediğimdir. Elbette ki tüm bunlar tarihçi eğer tüm süreci dürüstçe ve gizlemeden, sansürlemeden okuyucu ile paylaşırsa gerçekleşecektir. Demokratik bir sorudur şu: İnsana güvenmekten başka ne değerimiz var ki? Bu yöntemde ayrıca okuyucu yaptığı yorumlarla yazım sürecine müdahale edebilmektedir. Eğer tarihçi isterse bir ileri aşamada -ki bu aşamaya hangi tarihçi razı olur bilmiyorum ancak yeni kuşak tarihçilere bakınca o günlerin de geleceğinden hiç şüphem yok- tüm okuyucuları veya belli bir kısmını yazılmakta olan eseri değiştirmeye “*can edit*” düğmesiyle yetkilendirebilir. Bu aşamada okuyucu istediği bilgileri ve bilgilerin yerlerini değiştirebilir. Kısaca tüm kurguya müdahil olma hakkı demokratik olarak okuyucu ile paylaşılır. Okuyucu ve tarihyazıcısı arasındaki sınır çizgisi kaybolur. Kim okuyucudur, kim yazıcı sorusu anlamsızlaşır. Bu aşamada tarihyazıcısına düşen görev ilkin bir uzman olarak okuyucu-yazarlar arasında hakemlik görevi yapmaktır. Aynı zamanda ikinci olarak tarihçi neyi ne için yaptığını açıklayarak veya açıklamak zorunda kalarak -işte bu zorunda olma hali tanrısal tavır takınan tarihçileri şüphesiz çok rahatsız edecektir- kendine okuyucu-yazarların müdahalelerinden masun bir çalışma sahası açarak orada uzmanlığını göstermek ve korumaktır. Ancak görüldüğü üzere tarihçinin kendine bu her türden değiştirici müdahalelerden masun alanlar açabilmesi için icazet alacağı yer okuyucu-yazarlar olacaktır, onları ikna etmesi gerekecektir -bunu şu sebepten ötürü yazdım, bunu da şu sebepten dolayı sildim veya değiştirdim diye açıklama yapması icap edecektir- ve kendine açmak istediği her böyle alan için yeni mücadeleler vermesi gerekecektir. Bu süreç işte tam olarak tarihyazıcılığında demokratik bir süreci işaret etmektedir.

fatsa

İLEM Karadeniz Gezisi

Fatsa, Orta Karadeniz'de yer alan Ordu ilinin bir ilçesi. Bir sahil kenti olarak Fatsa jeostratejik konumu itibarıyla merkezi bir bölgede yer alıyor. Ordu'nun hemen hemen her ilçesine bağlantı yollarının bulunması, ilçeyi gittikçe daha da merkezileştiriyor.

Fatsa, yakın tarihte yaşanan bazı hadiseler nedeniyle de ilgi önemlidir. 1980'li yıllarda oldukça sancılı süreçler yaşayan bu kentin hafızasında o günler, halen canlılığını ve tazeliğini korumaktadır.

15-17 Eylül tarihlerinde 10 kişi ile gerçekleştirdiğimiz gezimiz, 15 Eylül Cuma 21:00 İstanbul hareketle başladı. Yaklaşık 10 saatlik bir yolculuk neticesinde sabah 07:00 sularında Fatsa'ya varışımızla yemyeşil bir doğa, masmavi gökyüzü ve deniz karşıladı biz misafirlerini. Ordu için yeşil ile mavinin kucaklaştığı şehir sloganını kullanmaları bu sebeple olsa gerek.

Ardından mis gibi köy kahvaltısı ve yayla yoluna doğru hareket edişimiz birbirini izledi. Kumru yükseklerinde yaklaşık 1500 rakımda yer alan Kayabaşı yaylasının yükseklerine çıkarak gözümüzün alabildiğine yeşillığe bıraktık kendimizi.

Anadolu insanının misafirperverliği de vardır ya hani. Hem kenti hem insanı misafirperverliği ile karşılamıştı bizi. Yaylada bizi bekleyen kuzu sürpriz değildi. Çay ve buz gibi kaynak suyu da. On kişilik bir grup olarak on kiloluk kuzuyu bitirmemiz ise muazzamdı.

Günün akşamında Latif Karagöz'ün düğünü ve sonrasında tarihi Ünye hamamında terledik. Sonraki gün ise Boztepe'nin eşsiz manzarası ile Ordu'yu kuş bakışı izlemek ne kadar keyif verici ise Yalıköy'de yediğimiz köfteler de bir o kadar lezzetli idi. Fatsa ile vedalaşmamız ise Yalıköy koyunda serin ve berrak suyunda yüzmemizdi.

İLEM Tarih ve Medeniyet Gezileri

Başkentten Önceki Başkente

Değerlendiren: Nurefşan Torunoğlu, İLEM Eğitim Programı I. Kademe Öğrencisi.

İnsan her daim bir yolcudur ve hayatı yol-yolcu ilişkisi içinde kavramaya çalışır. İnsanları anlamanın, idrak etmenin sınırlarını genişletmek için yollara düşer. Edirne gezisi, koca bir medeniyeti bir günlük soluyabilmenin, bu medeniyetin yetiştirdiği Sinan'ı Şehzade'den Süleymaniye'den geçerek tanımanın, tabyalardaki yenilgi ile karaağaçtaki zaferi bir arada hissedebilmenin ve vatanın manevi çehresini görebilmenin yoludur.

İstanbul'dan Edirne'ye doğru giderken; adeta bir tarihten diğerine geçiyor, aynı tünelin içinde evvel zamana gidiyorsunuz. Başkentten önceki başkente. Şehre girişinizde eğer çekingen bir güneş karşılarsa sizi, gözlerinizi alacak ilk manzara: güneşte parılayan cam kırıkları gibi şehrin her yanından ışıltıyan camilerin gösterisi olacaktır. Mütevazı yapıların arasında koca medeniyetin asaletini görüyor bir o kadar büyüleyici bir atmosferin içine giriyorsunuz.

İlk durağımız olan Şükrü Paşa Anıtı ve Balkan savaşları müzesi. Bu alanda dolaşırken hayal gücünüz siyah-beyaz bir hal alıyor ve düşünebildiğiniz en çetin koşulları düşünmeye çalışıyorsunuz.. Ecdadın, toprağını kanıyla suladığı bu şehre şehitlerimize selam vererek geziye başlamak şehrin adabındandır.

Şükrü Paşa Anıtının bulunduğu tepeden Edirne'ye bakınca Selimiye'nin çekimine kapılmamak elde değil. Bir heyecan, varmak istersiniz... Ve varınca caminin maneviyat- tarih-sanat kokan havasını ciğerlerinize, ruhunuza ve aklınıza çekersiniz. Camiden içeri girer girmez eğer başınızı kaldırıp bakarsanız; gökyüzünün çinilerle bezendiğini düşünecek kadar geniş ve yassı bir kubbenin kanatları altında olduğunuzu görürsünüz. Selimiye'nin kubbesi adeta göğe asılmış gibi. Ve bugün Selimiye'nin bu asil duruşu, şehrin silüetine cansuyu oluşu modern çağın mimarisini tenkit etmekte.

Beyazıt külliyesi ve Edirne Sarayının ardından son durağımız Karaağaç. Lozan zaferinin/anlaşmasının semeresidir Karaağaç. Edirne'de bir akşamüstü Karaağaç'tan gökyüzüne bakınca anlarsınız Beyaz güvercinler niçin burada yaşarmış?

Edirne, tarihin izlerini bir solukta okumanın şehri. Şirin, huzur dolu ve keyifle gezilecek; nakış nakış işlenecek bir şehir. Her yanından sular akan, dümdüz bir ovada dolu dolu bir Osmanlı mirası. Bütün bir kent tek bir sanat eseri bütünlüğünde ama hepsi ayrı ayrı değer taşıyan güzellikler.

■ Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2012

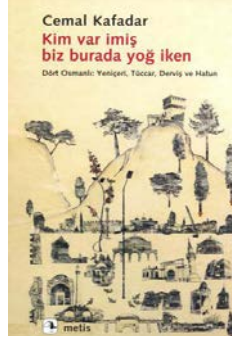
Değerlendiren: Yakup Yıldırım, İLEM Eğitim Programı III. Kademe Öğrencisi

Cemal Kafadar, 1986-1994 yılları arasında farklı yerlerde yayınlanan dört makalesini bu kitabında bir araya getirmiş. 16. ve 17. yy Osmanlı dünyasından dört mütevazi kişinin ışığında belgelerden yararlanarak bir takım sorularla o dönemi tekrar ele alarak, yanlış bilinen yada bilinmeyen bir takım meselelere değiniyor. Kitabın asıl konusunu 'birey' oluşturuyor. Cemaat yapısı içinde değerlendirilen Osmanlı toplumunda kişilerde benlik algısının da olduğu ele ifade edilmeye çalışıyor.

Cemal Kafadar bu kitapta bir araya getirdiği dört denemede, on altıncı ve on yedinci yüzyıllar Osmanlı dünyasından oldukça mütevazı dört kişiyi ele alıyor: Babasından kalan arazi üzerindeki haklarını korumak için divan-ı hümayuna başvuran Mustafa adlı Yeniçeri; İstanbul'da günce tutan Seyyid Hasan adlı derviş; ticaret için gittiği Venedik'te ölen Ayaşlı Hüseyin Çelebi; rüyalarını kaleme alarak şeyhine mektupla gönderen ve bu yolla irşad edilmeyi bekleyen Üsküplü Asiye Hatun. Yazıların her biri ampirik malzemeye, Kafadar'ın arşivlerde ve yazma kütüphanelerinde bulduğu kaynaklara dayanıyor, ancak tarihinin "uzak gözlüğü" saydığı yöntem, paradigma ve felsefe sorunlarıyla da uğraşiyor.

Kitabın genel tematiğini "Osmanlı'da birey" olarak adlandırabiliriz. Kafadar sunuşta, derlemenin mantığını anlatırken, özgün bir tarih felsefesinin nüvesini de ortaya koyuyor: "Aile, klan, cemaat, ümmet içinde erime halinden birey olma haline geçiş, diye özetlenebilecek çizgisel bir hikâye yok.

Yazarın ilk ele aldığı kişi bir yeniçeridir. Bu makalede, genelde "yeniçeriler ailelerinden koparıldı ve

yeniçerilik bozulmaya başladıktan sonra yeniçeriler ticaretle uğraşmaya başlamışlardı" olarak bilinen savları belgeler eşliğinde çürütülüyor. Örneğin, 1521 yılı gibi erken bir tarihte bir yeniçerinin babasından kalan malı kardeşiyle beraber işlettiğini ve kardeşinin kendi yanına ziyarete gelmesi sırasında malına el konulduğunu ve el konulan malın geri verilmesini talep ettiğini görüyoruz.

İkinci olarak bir dervişe değiniyor yazar.

Bu derviş İstanbul'da bir dergahın şeyhi ve tuttuğu günceden biz o dönemin derviş hayatı hakkında da fikirler edinebiliyoruz. Yazar bu derviş konu olarak çok dikkat edilmeyen bir meseleye ışık tutuyor.

Üçüncü kahramanımız bir tüccar. Osmanlı'da levant ticaretinin genellikle İtalyanların ve Osmanlı gayrimüslimlerinin elinde olduğu ve müslümanların bu ticarete yer almadığına dair bir inanış vardır. Yazar Ayaşlı Tüccar Hüseyin Çelebi'den yola çıkarak aslında Müslümanların da bu ticarete önemli bir payı olduğuna dikkatimizi çekiyor.

Son olarak gördüğü rüyaları kaleme alarak şeyhine mektup yoluyla gönderen ve bu yolla irşad edilmeyi bekleyen Üsküplü Asiye Hatun. Asiye Hatundan yola çıkarak yazar Osmanlı sufi hayatında kadının rolü ve tasavvuf ilişkileri hakkında bir takım bilgiler veriyor. Ayrıca biyografik tarzda olan bu eser ile bizde pek örneği olmadığı söylenen biyografi tarzı eserlerin hiç de azımsanmayacak derecede olduğunu gösteriyor.

Yazar Osmanlı tarihi hakkında ezberlediğimiz bilgileri tekrar ele alarak bizi bir takım sorular eşliğinde yeniden düşünmeye davet ediyor.

Açılış Konferansı

Osmanlı Hukuk Düzeni İçinde Padişahın Yasama Yetkisi

Prof. Dr. Engin Deniz Akarlı

6 Ekim 2012 Cumartesi / Altunizade Kültür Sanat Merkezi

6 Ekim Cumartesi günü İLEM açılış konferansı vesilesiyle İstanbul Şehir Üniversitesi hocalarından Prof. Engin Deniz Akarlı'dan "Padişah ve Yasama Yetkisi" isimli konuşmasını dinledik. Konuşmasının başında, Osmanlı'nın, Söğüt çevresinde kurulmuş küçük bir beylik iken nasıl büyüyüp nihayetinde Kudüs'ü de topraklarına katarak üç büyük dinin hamisi konumuna yükseldiğinden bahseden Akarlı, bu büyümenin tedrici karakterine dikkat çekti. Söğüt ve İstanbul arası mesafenin 250 km'den ibaret olmasına rağmen Osmanlıların İstanbul'a gelişlerinin 150 yıl sürdüğünü, ve bu süre zarfında oluşan Osmanlı kurumlarının esneklik ve dayanıklılık kazandığını belirtti.

Osmanlı devletinin emperyalist ve kapitalist karakterdeki modern çağ imparatorluklarından farklılıkları olduğunu anlatan hocamız, geniş beşeri coğrafyasında farklı cemaatlerin özgün karakterlerini korurken bir yandan da bir arada yaşamalarını mümkün kılan şartlardan ve devlet ve hukuk anlayışından bahsetti. Üç dinin hamisi konumundaki bir imparatorluk, böyle bir çeşitlilik içinde 600 yıl nasıl ayakta kalabildi sorusunun cevaplarından biri olarak hukuk düzeninin mahiyetine, niteliğine

ve nasıl işlediğine dikkat edilmesi gerektiğini söyledi. Osmanlı hukuk metinlerinde bir arada yaşayan farklı unsurların ortak paydasını ifade etmek için sık sık kullanılan ve bu yönüyle kuşatıcı bir kavram olan '*ibadullah*' teriminin hukuk sistemi için taşıdığı önemi vurguladı. "İbadullah" ifadesinin, bütün tebaa için olmamış olmaz ("zaruri") sayılan bazı asgari müşterek şartları ve dolayısıyla hakları yansıtan bir kavram olduğuna dikkat çekti.

Hocamız, toplumun genelinde ve toplumu oluşturan muhtelif topluluklar içinde dengelerin, ahengin ve anlaşmanın (icma) sağlanıp, korunmasına verilen önemi de vurguladı. Uzlaşma ve uzlaştırma (sulh) yoluyla taraflar arasında bozulan dengelerin ve icmanın yeniden kurulması, dolayısıyla toplum içinde barışın korunması açısından hukuk düzeninin hayati bir rol oynadığına değindi.

Akarlı, Osmanlı'da hukuk kaynaklarının Şeriat, Padişah ve Örf olmak üzere üç olduğunu belirttiikten sonra, Şeriat'ın temel konumda olduğunu, Padişah fermanlarının ve Örf uygulamaların ise Şeriate uygun oldukları ölçüde hukuki bir dayanak olarak alındıklarını anlattı.

Prof. Dr. Engin Deniz Akarlı

Hukuk sisteminin esasının Şeriat, yani, hukuk tarihi açısından daha somut teknik bir tabirle, fıkıh olduğunu önemle vurgulayan hocamız, daha sonraları (19. yüzyıl başlarından itibaren) padişahın yüceltilip, kanun yapma yetkilerinin rasyonellik adına savunulmasının yanıltıcı izlenimlere yol açtığına işaret etti. Devletperest çağdaşlaşma görüşlerinin etkisiyle benimsenen bu tablonun aslında keyfi ve despotik bir padişah imajı ortaya koyduğuna, böylece tepeden inme devlet ve yönetim anlayışlarına kılıf hazırladığına işaret etti. Tanzimat öncesi kanunların ve hukuki içerikli başka fermanların, belli süreçlere tabi olarak oluşmuş dolayısıyla rasyoneli gösterilebilecek metinler olduğuna değindi. Bu süreçler iyi anlaşılırsa, hem Osmanlı hukuk düzeninin hem de onun dayandığı İslami hukuk geleneğinin mantığının ve inceliklerinin daha iyi anlaşılabileceğini ileri sürdü.

Örfi idare düzenine de değinen Akarlı, bunun esasen askeri ve idari kadroları disiplin altında tutmayı hedefleyen ve askeri törelerden kaynaklanan bir uygulama olduğunu vurguladı. Savaş zaman ve mekanlarında ve silahlı ayaklanmalar gibi istisnai haller dışında normal tebaaya kaideten uygulanması gerektiğini, zaten şeriate bağlı bir hukuk düze-

ninde birincil amacın, elinde silah tutan unsurların muhtemel zorbalıklarına karşı işinde gücünde yaşayan normal insanları, ibadullahı, korumak olduğunda fakihlerin hemfikir olduklarını hatırlattı.

Akarlı, “Padişah ve Yasama Yetkisi” başlıklı konuşması neticesinde padişahın yasama yetkilerinin sınırlı olduğunu, bu sınır fıkıh birikimine dayandığı için de fıkıhçılara yani hukukçulara çok önem verildiğini yineledi. Dünyevi ihtiyaçların giderilmesi yönünde çıkartılan kanunların ve kararların belli bir süreç ve mantığa dayandığını, bunu anlamak için ise İslâmi hukuk anlayışını ve bunun Osmanlı düzeni içindeki uygulamalarını iyi çalışmak gerektiğini belirtti.

Soru cevap kısmında kendisine yöneltilen sorulara cevap veren Akarlı, konunun bir tek oturumda tüm detaylarıyla masaya yatırılmayacağını, kendi amacının sadece zihinlerde bazı sorular uyandırarak ilgilileri Osmanlı hukuk tarihi hakkında düşünmeye teşvik etmek olduğunu söyledi. Hukuk, tarih ve benzer alanlarda çalışmalar yapan öğrencilerin ilgi gösterdiği konferansa, Tarih ve Osmanlı kültürü üzerine çalışmalar yürüten araştırmacı ve öğretim görevlileri de katıldı.

meşk meclisi

Aşk Meydanında Meşk

Çıkılan yolda emin adımlarla yürümek o yola duyduğunuz aşkın meyvesidir. Bu meyvenin lezzeti istikamette daim olan sabrın selametinde gizlidir. Aşkın olduğu yerde meşk olur. İlmî Eütler Derneği olarak bizlerde çıktığımız yolda eskilerin değımiyle "aşk meydanında meşk ediyor" gönül dünyalarını bizlerle paylaşan nice önemli isimle bir araya geliyoruz.

Deneyimler lisana geliyor, kıvrıla kıvrıla bir ırmak gibi gönüllere uzanıyor. Kimi zaman kültürümüzü, devamızı, sanatımızı konuşuyoruz. Kimi zaman lafa hükmederken yorulan dilimizi musikin nağmelerinde dinlendiriyoruz.

Balaban Tekkesi ve Ahmet Mercan Meclisi

Güz döneminde gerçekleştirdiğimiz yoğun faaliyetlerin enerji kaynağı bu meclisler olsa gerek. Müslüman olmanın, cem olmanın, yani cemaat olmanın verdiği kuvvetle içinizde alevlendirdiği gayretin bizi ne denli güçlendirdiğini bu meclislerde daha iyi anlıyoruz.

İlk meclisimizin konuğunu seçerken yukarıda bahsettiğimiz lisani hale uygun bir isim olsun istedik. Sıkıntılı dönemlerde yılma-

yan birlik olmanın birlikte olmanın gücünden beslenen önemli bir ismi Ahmet Mercan'ı misafir ettik.

Meclisimizin mahiyetine uygun güzel bir mekânda ağırlama gayreti ile telaşlanmışken kendimizi Balaban Tekkesi'nde buluverdik. Rabbimin işinden sual olunmaz! Nice aşkların toplandığı bu gönül mekanı biz aciz kullarını çatısı altında misafir ederken gönüllerimize doğan huzur ile misafirimize layık olabilme gayretimizin sükuna ermesini sağladı.

Üsküdar Belediyesinin girişimleriyle tadilatından geçirilen tekkenin, manevi havası bozulmamaya çalışılmış ve hatlardan müteşekkil tablolarla estetik görünüm kazandırılmış.

Mekân mıydı bizlere bu güzel duyguları yaşatan Meclisin güzelliği miydi? Varın bu sualin cevabını siz verin.

Gönül kapılarını açan musikiden sonra Mercan, gâh günümüzden söz etti, gâh eski günleri getirdi hatırlarımıza. Mazlumder'de bulunduğu yıllarda yaptıkları çalışmalardan, Amerika'nın Irakı işgalinden, başörtüsü meselesi konusunda Mazlumder'in yapmış bulduklarından bahsetti. Daha önemlisi 80'li ve 90'lı yıllarda kurdukları ajanslarla, Ömer Karaoğlu gibi, o dönem üniversite okuyan, şahıslara nasıl yol açtıklarını ve Müslümanların müzikle ilişki kurmalarına yaptıkları katkılardan bahsetti. Doldurdukları

kasetleri, okudukları şiirleri hatırlattı. Aramızda onların kasetleriyle büyüyenler yok değildi. Hâliyle, sohbetimiz daha da bir renklendi.

Diğer gönüldaşlarımızın hatırlarında canlananları sormaları, Sayın Mercan'ın da memnuniyetle cevaplaması suretiyle daha bir derinleşen ve lezzet kazanan sohbetimize Yusuf İhsan Kurt kardeşimiz ud ile, Talha ve Özkan kardeşlerimiz ise bendir ve güzel ezgileriyle eşlik ettiler. Tabii ki bizler de onlara... 'Kardeşlik ve birlik' hukukuna katkıda bulunmasını düşündüğümüz bu programın (güz dönemi için) ilkini böylece tamamlamış olduk.

Güçlü Bir Ses Yankılanır Kulaklarımda

Ekim ayı Meşk Meclisimiz, sohbetin ve icranın had safhaya ulaştığı bir program oldu. Bu güzel gecede sohbetiyle bize eşlik eden Hocamız, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi Anabilimdalı öğretim üyelerinden Namık Sinan Turan'dı.

Namık Hocamızın katılacağı bir meclis için ayrıca musiki icra edecek bir konuk çağırılmaya gerek yoktu. Zira hocamızın Ümmü Gülsüm arşivi ve onun hakkındaki derin bilgilerinden haberdardık.

Sinan Turan, hızını kesmeden ve motivasyonumuza menfi manada zerre kadar tesir etmeden yaklaşık olarak 3 saatlik bir sohbet gerçekleştirdi ki zaman ve mekân elverse daha da sürebilecek bir sohbetti bu.

Hocamız sustuğu zaman, Arap müziğinin güçlü sesi Ümmü Gülsüm'ün sesini duyduk meclisimizde, Ümmü Gülsümün siyah-beyaz görüntüsü gözlerimizin önünde güçlü sesi kulaklarımızda çıktığımız zaman yolculuğundan Turan hocamızın sesiyle geri döndük. Hocamız, Ümmü Gülsüm'ün sadece Arap müziği için değil tüm coğrafya için çok önemli bir ses olduğundan bahsederken, insanlar arasında nadir sayılacak bir sesi ve ses telleri olduğu üzerinde durdu.

Ümmü Gülsümü dinlerken bizim nefesimizin kesildiği yahut en az 10 kez nefes alıp verdiğimiz bir nağmeyi, kendisi hiç duraklamadan ve tek nefesle dakikalara vardırabiliyordu. "Hayret!" de-

mekten kendimizi alamayarak gözümüzü sinevizyon perdesine, kulağımızı Namık Hoca'mıza verdik ve ilerleyen saatlerin farkına bile varamadık.

Lakin saat hayli geç bir vakti gösterirken meclisimiz kucaklaşarak dağılsa da ruhumuzdaki huzur bize yarenlik etmeye devam etti.

Güz Döneminin Son Meclisi

Güz dönemi sona ererken programlarımızın yoğunluğundan dolayı dernekten çıkmadığımız bir gerçekti; lakin bize birlikteliğimizin gücünü hissettiren meclisimizden vaz geçmek bize göre değildi. Ve güz döneminin son meclisini demeğimizde kurduk.

Bu seferki misafirimiz, edebiyatçı yazar Zeki Bulduk idi. Aynı zamanda bir ilköğretim okulunda Türkçe öğretmenliği de yapan Sayın Bulduk ile 'Müstesna Deliler Albümü' isimli kitabından hareketle sıcak bir sohbe daldık. Yaşadığı muhitlerde denk geldiği böylesi insanları düşünmeden geçemeyen ve bunlarla alakalı olarak 'normal insanlar'da (!) bir farkındalık oluşturmayı arzulayan Bulduk, kitabında geçen bu karakterleri sinevizyon yardımıyla da bize sunarak farklı bir perspektiften bakabilmemizi sağlayacak değerlendirmelerde bulundu.

Toplumun bu karakterlerle sürdürdüğü ilişkiye eleştirel bir dille yaklaşıp, modernleşen dünyanın bize dayattığı arındırılmış toplum (yaşlılar ve güçsüzlerden) düşüncesine değindi. Neden delirdiğimizi yahut neden deliremediğimizi sorgulayarak zihinlerimizde soru işaretleri bıraktı. Yer yer de bunlarla ilgili yazma yahut yazamama serüveninden bahsetti. Böylesi bir sohbe Sayın Buduk'tan sadece 'Müstesna Deliler'i dinlemiş olsak da, içimizde, her delide bir müstesnalık bulabileceğimiz hisleriyle ayrıldık meclisten.

Bu güzel akşamda gerçekleşen ve bendirzan Abdülkadir Bey'in, rebap ustası Uğur Bey'in, neyzen Yasin Özçimi Bey'in iştirak ettiği programımız, bu kardeşlerimizin icraları ve konuklarımızın iştirakiyle renk kazandı.

İLEM Eğitim Programı

İLEM Eğitim Programı, akademik çalışma yapmak isteyen lisans öğrencilerinin; insanı, toplumu ve dünyayı tanıyıp çözümleyebilmelerini sağlayacak ilmi ve fikrî donanım ve bakış açısı ile ilmi çalışmalarına yön verecek ahlaki bir duruş ve anlayış kazanmalarını amaçlamaktadır.

İLEM Eğitim Programı üç kademedен oluşmakta ve programın içeriği, katılımcıların lisansüstü düzeyde ihtiyaç duyacakları temel nitelikleri kazandırmak hedefiyle şekillendirilmektedir.

İLEM, on yıllık tecrübesiyle Eğitim Programını farklı kılan ve çalışmalarındaki verimliliği artıran bir unsur olarak *grup çalışmalarını* önemsemektedir.

Eğitim Programı 2002 yılından bugüne kadar farklı alanlardan toplam 210 öğrencinin katıldığı İLEM Eğitim Programı, 2012-2013 döneminde, 150 öğrenci ile Eğitim Programına başladı. Yeni dönemde, 75 katılımcının daha programa dahil edildiği Eğitim Programı seminerleri, Cumartesi günleri İLEM’de gerçekleştiriliyor.

Seminerler, grup çalışmaları, geziler, kamplar ve dil çalışmalarından oluşan Eğitim Programı’nın 6 Ekim’de başlayan Güz dönemi seminerleri, 10 hafta boyunca devam ederek 15 Aralık’ta tamamlandı. 2012-2013 eğitim döneminde, kademe eğitimlerine geçen yıllardan farklı olarak seçimlik seminerler de yerleştirilerek 2.ve3.kademe katılımcılarının istedikleri seminerleri tercih etmeleri sağlandı.

6 Ekim-15 Aralık 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen Eğitim Programı Güz Dönemi seminerlerinde 1.kademe katılımcıları, *Dünya Tarihini Yeniden Okumak* (Tahsin Görgün), *Modernitenin Kökenleri ve Oluşumu* (Lütfi Sunar) ile İslam Düşüncesine Giriş

(İbrahim Üçer) seminerlerine katıldılar. 2. kademe katılımcıları ise *Çağdaş İslam Düşüncesi* (Veli Karataş) ve *Modern Batı Düşüncesi(Süheyb Öğüt)* seminerlerine ek olarak seçimlik olarak tercih edebildikleri *Tarih Yazıcılığı* (Teyfur Erdoğan) ile *Temel İktisadi Kavramlar* (Taha Eğri) seminerlerinden bir tanesine katıldılar.

Eğitim Programında 3.kademe de yer alan katılımcılara ise geçtiğimiz yıllardan farklı olarak bu yıl 2.dönemi gerçekleştirilen İhtisas Seminerlerinden seminer seçmeleri de sağlandı. Bu sayede, 3.kademe ihtisas çalışmaları arefesinde olan katılımcıların ihtisas alanlarını belirlemelerini sağlamak hedeflenmektedir. 3.kademe katılımcılarının, ihtisas çalışmalarında ihtiyaç duyacakları yönetsel bilgi ve becerilerini sağlamaları için *Araştırma ve Yazım Teknikleri* (Yusuf Alpaydın) ile *Sosyal Bilimlerde Yöntem* (Mahmut Karaman) ve İhtisas Seminerlerinde yer alan seminerlerden 2 tanesini seçerek katılabilmişlerdir.

I. Kademe Dünya Tarihini Yeniden Okumak seminerinde katılımcılar Prof. Dr. Tahsin Görgün, dünya tarihini yeniden ve eleştirel bir gözle irdelemiş, dünya tarihine ilişkin bir perspektif edinmişlerdir. Seminerde tarih yazımının, tarih yapımındaki rolü ve dünya tarihinde İslam’ın ve Müslümanların geçmişten günümüze konumu ile ilgili ufuk açıcı değerlendirmelerde bulunuldu. Yrd. Doç. Dr. Lütfi Sunar ile Modernitenin Kökenlerinin ve Oluşumunun sunulduğu seminerlerde katılımcılar İbrahim Üçer ile İslam Düşüncesinin temel meseleleri hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Tüm bu seminerler ile katılımcılara insanı, toplumu ve dünyayı tanıyıp çözümleyebilmelerini sağlayacak ilmi ve fikri donanımı ve bakış açısını kazandırılmaya çalışılmıştır

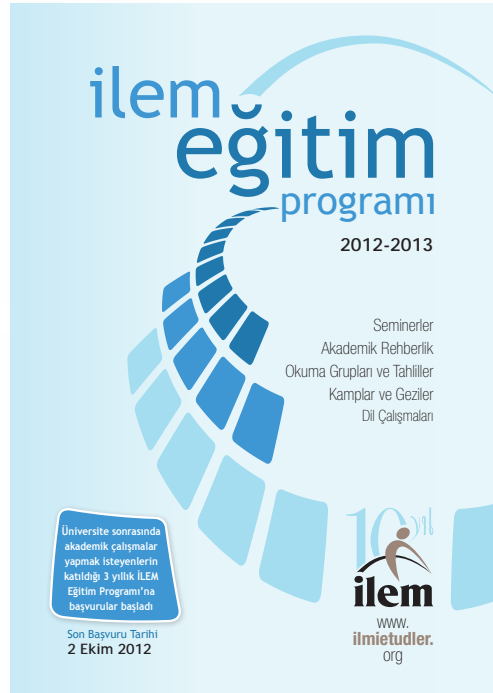
II. kademede ise Çağdaş İslam Düşüncesi seminerinde, çağdaş İslam düşünürleri ile birlikte incelemişler ve şahıslar, ekoller ve metodolojik yaklaşımlar ekseninde ele alınarak sunulmuştur. Süheyb Öğüt'ün canlı sunumuyla gerçekleşen Modern Batı Düşüncesi seminerinde ise Descartes sonrası batı düşüncesinin serencamı ele alınmıştır. Doç Dr. Teyfur Erdoğan'ın Tarih Yazımı seminerinde okuma metinleri merkezli olarak yürütülen çalışma ile tarih yazımının temel meseleleri tartışılmıştır. Temel İktisadi Kavramlar seminerinde ise Taha Eğri, iktisadın temel meselelerini ve kavramlarını aktarmış ve katılımcıların zihninde iktisada yönelik kavramsal zemin oluşturmuştur.

III.kademede Yrd Doç Dr. Mahmut Karaman, Sosyal Bilimlerde Yöntem başlıklı seminerde, bilgiyi, bilginin türlerini, bilimsel bilginin mahiyeti ve ortaya çıkışını anlattı. Bu seminerde, bugün bilimin ana damarı haline gelmiş Pozitivizm sorgulandı ve Pozitivizm ekseninde yapılan tartışmalara değinildi. Sosyal Bilimlerde bir araştırmannın imkan ve sınırları sunuldu. Yusuf Alpaydın, Araştırma ve Yazım Teknikleri başlıklı seminerinde, makale gibi akademik ürünlerin oluşma süreçlerini, yazım metodlarını ve yazım sürecini uygulamalı olarak aktardı. Bu bağlamda temel bilgi kaynaklarına ulaşma yöntemlerini ve bu kaynakları doğru kullanma yollarını da pratik olarak katılımcılarla birlikte uygulayarak ele aldı. Bu seminer kapsamında üretilen metinlerin ayrıca 6-8 Mayıs 2013'te Bursa'da gerçekleşecek olan Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresinde sunulması da hedefleniyor.

Kitap Tahlil Grupları

İLEM Eğitim Programı'nın taşıyıcı unsurlarından bir tanesi olarak grup çalışmaları tüm kademelerde 5-7 kişiden oluşan gruplar ve danışmanları ile yürütülmektedir. 2012-2013 eğitim döneminde katılımcı sayısına paralel grup sayılarında da artış görülmüştür. I.kademede 11, II.kademede 9 ve III.kademede 4 grup ve danışmanı ile yürütülen grup çalışmaları düzenli olarak sürdürülmektedir.

Grup üyeleri haftalık periyotlarla belirledikleri günlerde bir araya gelmekte ve kitap tahlillerini gerçekleştirmektedir. Her grup bir dönemde en az 10 kitabı etmektedir. Bu yıl kademelerde tahlil edilen kitaplardan bazıları, Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek/I. kademe (Marshall Hodgson), Yeni Emperyalizm/II.kademe (David Harvey) ve Şarkiyatçılık/III.kademe (Edward W. Said) olarak zikredilmektedir. Güz dönemi tamamlanmamış olmasına rağmen yaklaşık 180 kitap tahlili -her biri ayrı grup ve oturumlarda olmak üzere- gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca katılımcılar, eğitim programı çerçevesinde dönemde en az bir kitap değerlendirme yazısı yazmakta ve bu yazıların çeşitli yayınlarda yayımlanması da sağlanmaktadır.

Grup danışmanları grupları ile tahliller dışında da çeşitli etkinlikler gerçekleştirmekte ve eğitim programındaki çalışmalarını yıl boyunca danışmanları ile birlikte yürütmektedirler. Ayrıca tüm grup üyeleri danışmanlarından, akademik gelişimleri konusunda da danışmanlık alabilmektedir.

İ L M İ E T Ü D L E R D E R N E Ğ İ

Halk Cad. Türbe Kapısı Sk. Hektaş İş Mrk. No: 13/4 Üsküdar İstanbul
Tel / Faks: +90 216 3104318 • www.ilmietudler.org